

Rojin Birzoi
Mirja Jussila

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala
Sairaanhoitaja AMK
Opinnäytetyö, 2020

NUORTEN AJATUKSIA PÄIHDE- JA LASTENSUOJELU- PALVELUIDEN KEHITTÄMISTARPEISTA ”PULINAA PÄIHTEISTÄ!”-FOORUMITYÖSKENTELYSSÄ

”Ei ihminen halua luovuttaa, jos joku välittää”

TIIVISTELMÄ

Mirja Jussila & Rojin Birzoi

Nuorten ajatuksia päihde- ja lastensuojelupalveluiden kehittämistarpeista

“Pulinaa päihteistä!” -foorumityöskentelyssä

Sivut 43 ja liitteet 6

Kevät, 2020

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Oulu

Sosiaali- ja terveysala

Hoitotyön koulutusohjelma

Sairaanhoitaja

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata lastensuojelun sijaishuollossa asuvien ja jälkihuollossa olevien nuorten ajatuksia päihteiden käytöstä sekä siitä, kuinka ammattilaiset voivat tukea nuorta kohti päihteettömyyttä. Tarkoituksena on myös selvittää lastensuojelupalveluiden kehittämistarpeita. Tavoitteena oli tuottaa työelämälähtöinen kirjallinen raportti, jota voidaan hyödyntää nuorten mielenterveys- ja päihdetyön sekä lastensuojelun kehittämisessä.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelut toteutettiin ryhmämuotoisena minifoorumityöskentelynä. Aineistoa kerättiin haastatteleamalla lastensuojeluyksiköissä asuvia ja jälkihuollon palvelujen piirissä olevia nuoria. Mukana työskentelyssä oli myös kokemusasiantuntijoita sekä nuorten parissa työskenteleviä ammattilaisia. Aineistoa analysoitiin induktiivisen sisällönanalyysin avulla.

Tuloksista käy ilmi, että nuorten mielestä päihdeaineita on helposti saatavilla. Nuoret kaipaavat asiantuntevaa tietoa päihteiden käytön haitoista. Kokemusasiantuntijuutta ja vertaistukea pidettiin tärkeänä tukena päihteiden käytön vähentämisessä. Vastauksissa nuoret toivat esille tyytymättömyyttä lastensuojelun palveluihin ja laitosten rangaistuskeskeisyyteen. Läheisten ihmisten merkitys korostui nuorten ajatuksissa. Nuoret kaipaavat pysyviä ja turvallisia ihmissuhteita sekä aikuisten aitoa välittämistä.

Asiasanat: päihteet, nuoret, päihdefoorumi, lastensuojelu

ABSTRACT

Mirja Jussila & Rojin Birzoi

Young people's thoughts on the development needs of substance abuse and child protection services in the “gabbling about intoxicants!”- forums

Pages 43 and appendices 6

Spring, 2020

Diakonia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree in Health Care

Registered Nurse

The purpose of this thesis was to describe the opinion of youngsters in child protection about substance abuse and how professionals can support the underaged children and youth living under the substitute care and after care. The main target was to produce work-based report, which can be utilized in child protection, mental health and substance abuse work.

This thesis is a qualitative research and the research method was a theme interview. The material was collected by interviewing the youngsters living in the child protection units and after care. The material was analysed through inductive content analysis.

The results showed that youngsters find that substances are easily available. Youngsters need to be aware and well- informed about the dangers of substance abuse. Experienced expertise and peer support were considered an important factor on reducing substance use. In response to child protection services and penalty-centeredness of the child protection units, the teenagers expressed dissatisfaction and discontent.

Teenagers long for permanent and secure relationships. The importance of family and friends was emphasized on thoughts of youngsters. They want to feel wanted and a sense of genuine caring from adults.

Keywords: substances, young people, substance abuse forum, child protection service

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 NUORTEN PÄIHTEIDEN KÄYTTÖ	5
2.1 Päihteet.....	5
2.2 Päihteiden käytön haitat.....	5
2.3 Nuorten päihteiden käyttö Suomessa	7
2.4 Vaikuttajat päihteiden käytön taustalla.....	8
3 NUORTEN PÄIHDEPALVELUT JA ENNALTAEHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ.....	11
3.1 Lastensuojelun ja päihdekuntoutuksen yhteistyö	11
3.2 Nuorten päihdepalvelut ja päihdekasvatus	11
3.3 Kokemusasiantuntijuus.....	12
3.4 Lastensuojelu.....	13
3.5 Osallisuus	14
3.6 Varhainen puuttuminen	15
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ	16
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	17
5.1 Tutkimusmenetelmä	19
5.2 Aineiston keruu.....	20
5.3 Aineiston analyysi.....	21
6 TUTKIMUSTULOKSET	24
6.1 Nuorten ajatukset päihteiden käytöstä	24
6.1.1 Mitä päihteet ovat?	24
6.1.2 Päihteiden saatavuus.....	25
6.1.3 Päihteiden käytön syyt.....	27
6.2 Avun hakemista estävät tekijät	28
6.3 Nuorten päihteiden käytön hoito ja ennaltaehkäisy.....	30
7 YHTEENVETO.....	33
7.1 Opinnäytetyön luotettavuus	34
7.2 Opinnäytetyön eettisyys.....	36
7.3 Opinnäytetyön pohdintaa	37
LÄHTEET	41
LIITE 1. Seminaarin mainos.....	46
LIITE 2. Nuorten viestit päättäjille.....	48
LIITE 3. Nuorten viestit nuorille.....	49
LIITE 4. Pulinaa päihteistä! - minifoorumin keskustelua ohjaavat kysymykset.....	50

LIITE 5. Kutsukirje nuorille.....	51
LIITE 6. Suostumuslomake.....	52

1 JOHDANTO

Nuorten päihdeongelmien synnyllä on suora yhteys nuorten mielenterveyteen ja nuorena aloitettu runsas päihteiden käyttö voi aiheuttaa vakavia terveysongelmia. Lisäksi päihteiden käyttö altistaa syrjäytymis- ja rikoskierteeseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Ajankohtaista. Artikkelit.) Päihderiippuvuuden ennaltaehkäisy ja hoito onnistuu sitä paremmin mitä varhaisemmin ongelmiin puututaan (Hurre ym. 2013. 111, 117).

Opinnäytetyö tehtiin Nuorten ystävät ry:n sekä Auta lasta ry:n Veturointi-toiminnan kanssa yhteistyössä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli laatia raportti Pulinaa päihteistä! -foorumin aineiston pohjalta. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat lastensuojelun tai jälkihuollon piirissä olevat 13–21-vuotiaat nuoret. Foorumissa käsiteltiin ennalta annettujen kysymysten avulla päihteiden käyttöä koskevia teemoja. Foorumissa nuoret saivat jakaa kokemuksia elämästä päihteiden ympärillä ja ajatuksia siitä, kuinka nuoria voisi tukea kohti päihteettömyyttä. Aineistosta koottiin yhteen nuorten tuottamaa tietoa päihteiden käytön merkityksistä nuorten elämässä sekä ajatuksia siitä minkälainen apu ja tuki on nuorten mielestä toimivaa. Raportin teoriaosuudesta rajattiin pois tupakkatuotteet. Loppuraportti esiteltiin 6.11.2019 päihdetyön sekä lastensuojelun ammattilaisille suunnatussa koulutustilaisuudessa. Tavoitteena on esittää tulokset myös Oulun seudun päättäjille.

Tuotteen tilaajat ovat Auta lasta ry:n Veturointi-toiminta sekä Nuorten ystävät. Opinnäytetyön raportin avulla voidaan arvioida nykyisten päihdepalveluiden toimivuutta ja pyrkiä löytämään uusia varhaisen puuttumisen keinoja. Raportista saatavan tiedon avulla voidaan parantaa nuorten hyvinvointia ja kehittää lastensuojelun sekä päihdetyön toimintamalleja.

2 NUORTEN PÄIHTEIDEN KÄYTTÖ

2.1 Päihteet

Päihteitä ovat psyykkisiin toimintoihin vaikuttavat aineet, joiden käytöllä ei ole hoidollista tavoitetta. Päihteitä ovat alkoholi, impattavat aineet, huumeet, sienet sekä päihtymystarkoitukseen käytetyt lääkkeet. Päihdyttävyyys tarkoittaa sitä päihtymystilaa tai huumaa, joka on seurausta aineen käytöstä. Aine muuttaa keskushermoston toimintaa, jonka näkyviä oireita voivat olla esimerkiksi puheen epäselvyys, horjuvat liikkeet, kasvojen punoitus ja usein myös häiriöt käyttäytymisessä, äärimmillään päihteiden käytöstä seuraa tajuttomuus ja kuolema. (Terveystieteiden tutkimuskeskus. Aiheet. Alkoholi, tupakka, riippuvuudet.)

Alkoholi on suomalaisten merkittävin päihde. Lisäksi kannabistuotteet ovat suosittuja ja niiden kotiviljely on yleistynyt. Amfetamiini ja ekstaasi ovat käytetyimpiä synteettisistä huumausaineista, lisäksi nuoret käyttävät bentsodiatsepiinilääkkeitä sekä buprenorfiinia, joka on huumevieroitukseen tarkoitettu lääke. Heroiini on kohtalaisen harvinaista. Suomalaisille on tavallista käyttää alkoholia oheispäihteenä ja huumeiden käytön aloittaminen on yhteydessä runsaaseen humalajuomiseen. Nuoret voivat käyttää lääkkeitä tai lääkkeitä sekä alkoholia yhdessä päihtyäkseen. (Fröjd, Kaltiala-Heino, Marttunen, Pahlen & Ranta 2009, 7.)

2.2 Päihteiden käytön haitat

Varhain aloitettu tai liiallinen päihteiden käyttö voi aiheuttaa nuorelle vakavia terveysongelmia ja päihteet voivat syrjäyttää nuoren yhteiskunnasta (Fröjd ym. 2019, 4). Päihteiden käyttöön voi liittyä psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista riippuvuutta. Fyysisessä riippuvuudessa elimistö tottuu tietylle aineelle, jolloin kehittyy toleranssi ja pakonomainen tarve saada päihdettä. Päihteiden käytön keskeytyessä ilmenevät vieroitusoireet, jotka osaltaan saavat helposti jatkamaan päihteiden käyttöä. Käytön jälkeisiä oireita ovat mm. pahoinvointi ja oksennus, kuume, ärtyneisyys, unettomuus ja masennus. (Huttunen 2018.)

Psyykkisestä riippuvuudesta on kyse, kun henkilö on oppinut hakemaan nopeaa tyydytystä tai pakokeinoja vaikeista asioista ja ahdistuu aineen puuttuessa. Sosiaalisella riippuvuudella tarkoitetaan sosiaalisten suhteiden, elämäntapojen ja koko muu sosiaalisen verkoston sidoksisuutta päihteisiin. (Hyytiä 2015.)

Päihdehäiriöt ja mielenterveyshäiriöt liittyvät toisiinsa useilla eri tavoilla. Ensimmäiset päihdekokeilut tehdään usein varhaisnuoruudessa ja käyttötottumukset vakiintuvat nuoruusaikana, varhain aloitettu päihteiden käyttö yhdessä käytöshäiriöiden tai ADHD:n kanssa lisäävät myöhemmän päihdeongelman kehittymistä. Varhain aloitettu lieväkin päihteiden käyttö heikentää aivojen kypsymistä, humalahakuinen juominen voi vaurioittaa oppimiskykyä ja muistia pysyvästi. Runsaalla päihteiden käytöllä on vaikutuksia kognitiiviseen, sosiaaliseen ja henkiseen kehitykseen. Lisäksi se voi aiheuttaa riskikäyttäytymistä ja mielenterveysongelmia. (Hyytiä 2015.)

Päihteiden käytöllä voi olla haitallisia vaikutuksia nuoren keskushermoston rakenteeseen. Hermosolujen solukeskusten ja viejähaarakkeiden muodostuminen aivojen harmaassa aineessa on huipussaan 12–14 vuoden iässä. Runsas alkoholin käyttäminen on vahingollista aivoille ja pahimmillaan voi aiheuttaa aivojen harmaan aineen katoamista ja valkoisen aineen integriteetin heikkenemisen. Seitsemäntoistavuotiaiden keskimääräisen seitsemän alkoholiannoksen nauttimiseen liittyi otsalohkon tilavuuden pieneneminen ja valkean aineen määrän väheneminen. Tutkimuksissa on havaittu, että useimmat runsaasti juovat nuoret käyttivät myös kannabista minkä vuoksi on vaikea sanoa, johtuvatko aivojen muutokset pelkästään alkoholista. (Hyytiä 2015.)

Eri tutkimuksissa on todettu, että nuoruuden aikainen päihteiden käyttö johtaa heikentyneeseen työmuistiin, tarkkaavaisuuteen ja toiminnanohjaukseen. On havaittu, että imppaaminen pienentää aivokurkiaisien kokoa, mikä voi liittyä käyttäjien impulssikontrollin häiriöihin. (Hyytiä 2015.)

2.3 Nuorten päihteiden käyttö Suomessa

Nuorten päihteiden käytöstä on saatavilla runsaasti tilastotietoa ja tutkimuksia. Tutkimuksissa on käsitelty nuorten käyttämiä päihteitä sekä nuorten asennoitumista päihteiden käyttöön. Tutkimuksista on käynyt ilmi, että nuorten suhtautuminen päihteiden käyttöön on muuttunut sallivammaksi. Nuorten asenteet päihteitä kohtaan ovat lieventyneet ja huumeiden käyttöön liittyviä riskejä pidetään suurina aiempaa harvemmin. (Raitasalo, Huhtanen & Miekkala 2015, 4, 31, 33.)

Raittius, alkoholinkäyttö ja humalajuominen ovat vähentyneet 1990-luvulta lähtien minkä jälkeen kehitys kuitenkin pysähtyi vuosien 2017 ja 2019 välillä. Vuonna 2019 nuorten terveystapatutkimuksessa ilmenee, että 97 % 12-vuotiaista pojista ja tytöistä ilmoitti, etteivät he käytä ollenkaan alkoholia. Raittiiden nuorten osuus vähenee sitä mukaa mitä vanhemmasta ikäluokasta on kyse. Vuonna 2019 14-vuotiaista pojista 77 % ja tytöistä 74 % ilmoitti, etteivät he käytä alkoholia. 18-vuotiaista pojista vain 16 % ja tytöistä 12 % ilmoittivat, että he eivät käytä ollenkaan alkoholia. Raittiiden tyttöjen ja poikien välillä erot ovat pieniä. Raittiiden 18-vuotiaiden poikien osuus on 4 % suurempi kuin tyttöjen. Kaikissa ikäryhmissä raittiiden nuorten osuus kasvoi vuosituhanen vaihteesta vuoteen 2015, minkä jälkeen kasvu on joko pysähtynyt tai lähtenyt laskuun. Raittiiden 12–16-vuotiaiden poikien ja tyttöjen osuus on pienentynyt vuosien 2017–2019 välillä. (Ahtinen ym. 2019, 52.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen päihdetutkimuksessa selviää, että huumeiden kokeilu ja käyttö ovat Suomessa yleistyneet vuodesta 1990 lähtien. Lisäksi jätevesitutkimuksessa on viitteitä huumeiden käytön yleistymisestä. Vuoden 2018 syksyllä 15–69-vuotiaille tehdystä tutkimuksesta ilmenee, että joka neljäs suomalainen on kokeillut tai käyttänyt huumeita. Eri huumeiden käyttö vuosina 1992–2018 on ollut seuraavasti. Yleisin kokeiltu tai käytetty päihde on kannabis ja sen käyttö on nelinkertaistunut vuosina 1992–2018. Toiseksi yleisintä ovat väärinkäytetyt lääkkeet, joiden käyttö on yli kaksinkertaistunut. Myös stimulanttien kokeilut ovat yleistyneet. Kokaiinin, ekstaasin ja amfetamiinin lisäksi metamfetamiinin käyttö on lisääntynyt. Metamfetamiinia kokeilleiden osuus vuonna 2014 oli

0,8 %, kun 2018 vastaava osuus oli 1,8 %. Liimojen ja liuottimien käyttö on yli kolminkertaistunut. (Karjalainen, Hakkarainen & Salasuo 2019, 1–3, 8.)

Kannabista käyttäneiden 14–20-vuotiaiden nuorten määrä on hieman vähentynyt vuosina 2000–2017. Huumausainemyrkytykset sekä huume- ja lääkeriippuvuudet lisääntyivät merkittävästi vuosina 2008–2017. Vuonna 2017 noin 3 % kaikista alle 19-vuotiaista oli ollut hoidettavana päihdesairauksien vuoksi terveydenhuollon vuodeosastolla. Hoitojaksojen taustalla olivat alkoholi, huumausaineet, uni- ja rauhoittavat lääkkeet sekä lääkeainemyrkytykset. Hoitojaksoilla olleista 2,5 prosenttia oli 14-vuotiaita ja 3,2 prosenttia oli 15–19-vuotiaita. Perusterveydenhuollon avohoidon päihdetyön asiakkaista 1,5 prosenttia oli 14-vuotiaita ja 14,9 prosenttia oli 15–24-vuotiaita. Huumemyrkytyksiin kuoli 2016 neljä, kun taas vuonna 2017 vastaava määrä oli 12. Menehtyneet olivat 15–19-vuotiaita. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päihdetilastollinen vuosikirja 2018. Alkoholi ja huumeet. 2018, 50–73.)

2.4 Vaikuttajat päihteiden käytön taustalla

Päihteiden käytön aloittamisen syistä on esitetty kaksi näkökulmaa: nuorisokulttuurinen ja syrjäytymismalli. Nuorisokulttuurisen mallin mukaan päihteet ovat osa nuorten hauskanpitoa. Syrjäytymisen mallissa päihteiden käyttöön ajaudutaan ongelmien seurauksena. (Pirskanen 2007, 19–25.) Riskitekijöitä voivat olla käytöshäiriöt, sosiaaliset suhteet, heikko impulssikontrolli, huumeiden saatavuuden helppous ja uteliaisuus huumeita kohtaan. (Murray 2019.) Äidin raskaudenaikainen päihteiden käyttö ja vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat altistavat nuorta päihteiden käytölle. Myös perimä, mielenterveyshäiriöt ja heikko itsetunto ovat altistavia tekijöitä. (Publications. Principles of Substance Abuse Prevention for Early childhood. Chapter 2: Risk and protective factors 2016.)

Traumaattiset elämäntilanteet kuten lapsen laiminlyönti ja seksuaalinen hyväksikäyttö tai muu kaltoinkohtelu altistavat päihteiden käytölle. (Medlineplus. Home.

Health topics. Drugs and Young People). Merkittävä riskitekijä nuoren päihdehäiriön syntyyn on oman vanhemman toistuva päihtyneisyys. Siihen liittyvä jatkuva riitely aiheuttaa pelkoja ja stressiä päihdevanhempien lapsille. Väkivalta perheessä lisää riskiä lapsen kokemien ongelmien syvenemiseen ja pitkittymiseen. (A-klinikkasäätiö. Lasinen lapsuus. Tietoa. Lapsen selviytyminen.) Vanhempien alkoholin tai muiden päihteiden käyttö vaikuttaa monella tavalla lapsen kehitykseen ja lisää mallikäyttäytymiseen mahdollisuutta. Päihteiden käyttö kuuluu nuorten mielestä hauskanpitoon ja he ajattelevat muidenkin käyttävän päihteitä. Myös jännityksen ja hauskuuden etsintä ovat syitä kokeiluun. Päihteet yhdistetään aikuistumiseen ja pyrkimys aikuistumiseen on myös yksi kokeilun syistä. (Pirskanen 2007, 19–25.)

Tavallinen lasta suojaava tekijä päihteiden käytön aloittamiselta on turvallinen ja välittävä huolenpitäjä, jolla ei ole päihdeongelmaa. Lisäksi suojaa antavat arkiset rutiinit ja lasta kannustava ilmapiiri sekä sopivat rajat ja toimiva keskusteluyhteys perheenjäsenten välillä. Kodin ulkopuolelta voi löytyä turvallinen aikuinen ja roolimalli, joka voi olla päihdevanhempien lapselle erityisen tärkeä. Tavallinen keskustelu opettajan, naapureiden tai kavereiden vanhempien kanssa voi olla merkittävän tärkeä positiivinen kokemus nuorelle kuormittavassa elämäntilanteessa. Lapsen omat ominaisuudet voivat suojata häntä päihteiden käytön aloittamiselta. Suojaavia ominaisuuksia ovat muun muassa sosiaaliset taidot, älykkyys ja hyvä ongelmanratkaisukyky. On tärkeää, että lapsella on kyky keskittyä itsestään huolehtimiseen ja että hänellä on ymmärrys vanhempien päihdeongelman luonteesta. Lasta vahvistavat myönteiset kokemukset ja niiden kautta vahvistuva luottamus itseensä ja ympäristöönsä. (A-klinikkasäätiö. Lasinen lapsuus. Tietoa. Lapsen selviytyminen.)

A-klinikkasäätiön teettämään päihdekyselyyn vastasi 404 16–20-vuotiaasta nuorta. Kyselyn mukaan vanhempien salliva suhtautumien vaikuttaisi olevan yhteydessä alaikäisten nuorten päihteiden käyttöön. Nuorella voi olla myös ajatus siitä, että täysi-ikäiseksi tuleminen ei lisää velvollisuuksia. Aikuistuminen voitiin kokea myös ahdistavana ja toisaalta vaikutusmahdollisuuksia lisäävänä. Täysi-ikäiset nuoret kertoivat juovansa alkoholia rentoutuakseen tai ollessaan surullisia,

ahdistuneita tai tylsistyneitä. Nuoret juovat usein myös vain pitääkseen hauskaa tai tullakseen rohkeammiksi. (Saarinen, Mäkäpäinen & Takala 2018.)

Kannabista käyttävät nuoret kertoivat, etteivät vanhemmat usein tiedä missä tai kenen kanssa nuori viettää aikaansa. Vähintään kerran kuussa alkoholia käyttävät nuoret vastasivat kaipaavansa enemmän vanhempiensa huomiota ja toisaalta pyrkivät olemaan kotona näkymättömiä. Kyselyn mukaan vain vajaa viidennes vastaajista pelkäsi tulevansa päihderiippuvaiseksi, vain 10 % nuorista uskoi, ettei kannabis aiheuta ollenkaan riippuvuutta. Noin puolet vastaajista koki, etteivät ole mistään riippuvaisia, täysi-ikäisistä nuorista 7 % vastasi olevansa alkoholista riippuvaisia, alaikäisistä 0 %. (Saarinen, Mäkäpäinen & Takala 2018.)

Kyselyn perusteella nuorilla on toisistaan poikkeavia ajatuksia siitä minkälaisia haittoja kannabiksen satunnainen käyttö aiheuttaa. Päihteitä käyttävät nuoret uskovat muita nuoria harvemmin, että kannabis aiheuttaisi haittoja tai riippuvuutta. Vastaajista 70 % oli sitä mieltä, että päihteitä käyttävän ihmisen elämä ei ole jännittävää tai mielenkiintoista. Alaikäisten nuorten vastausten perusteella kannabiksen hankkiminen on heille vaikeampaa kuin täysi-ikäisille nuorille. Puolet vastanneista nuorista kertoi halustaan elää terveellisesti ja se osaltaan vähensi kiinnostusta käyttää alkoholia. Osa nuorista ei pitänyt alkoholin mausta tai hajusta. Kiinnostusta alkoholiin vähensi myös läheisten näkeminen humalassa ja pelko itsensä nolaamisesta. Uskonto ja kavereiden juomattomuus olivat myös syitä olla juomatta. (Saarinen, Mäkäpäinen & Takala 2018.)

3 NUORTEN PÄIHDEPALVELUT JA ENNALTAEHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

3.1 Lastensuojelun ja päihdekuntoutuksen yhteistyö

Uudenlaisten kuntoutuspalvelujen syntyminen, yhteiset tavoitteet ja moniammatillinen sekä dialoginen verkostoyhteistyö ovat keskeisiä asioita lastensuojelutyön onnistumisen kannalta. Lapsiperheiden päihdetyössä voimavarakeskeiset palvelut ovat tärkeitä ongelmakeskeisyyden sijaan. Kuntoutuksen aikana on tärkeää nähdä perheen tilanteen kokonaiskuva kuntoutukseen tulevat perheet ovat usein hankalissa elämäntilanteissa. Lastensuojelun ja päihdekuntoutuksen työntekijän lisäksi keskeisiä yhteistyötahoja ovat neuvola, päivähoito ja koulu. Lapsilähtöisyys on lastensuojelun ja perhekuntoutuksen yhteistyössä etusijalla. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit.)

Perhekuntoutustyössä haasteena voivat olla lasten vaikeat käyttäytymisen ja psyyken ongelmat, joissa tarvitaan ammattiapua. Ongelmiin puuttuminen vaatii pitkäaikaisen perehtymisen ja huolellisen toteuttamisen. Lastenpsykiatriset palvelut tulee olla saatavilla nopeasti, mikäli niitä tarvitaan. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit.)

3.2 Nuorten päihdepalvelut ja päihdekasvatus

Päihdepalvelujen tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteidenkäyttöä ja siihen liittyviä terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja. Sosiaali- ja terveysministeriö määrittelee palvelujen suosituksen, luo lainsäädännön ja valvoo uudistusten toteuttamista. Kunnat vastaavat palvelujen toteutuksesta, ja päihdepalveluja on järjestettävä kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Vastualueet. Sosiaali- ja terveyspalvelut. Sosiaalipalvelut.)

Lasten ja nuorten kohdalla päihdehoidon tavoitteena on päihteettömyys. Lasten ja nuorten kehitys pyritään turvaamaan ensisijaisesti lastensuojelun avohuollon tukitoimin, mutta kuntien resursseissa ja toimintatavoissa on eroja. Jos nuori ei

vapaaehtoisesti sitoudu päihdeongelman hoitoon, voidaan hoito tarvittaessa toteuttaa lastensuojelun pakkotoimin tai tahdosta riippumattomana psykiatrisena hoitona, mikäli tilanteeseen liittyy mielenterveyden häiriö. Tarvittaessa nuori voidaan huostaanottaa ja sijoittaa lastensuojelulaitokseen tai perhesijoitukseen. (Mieli. Mielenterveyden ensiapu. Nuoren mielen ensiapu. Lasten ja nuorten päihdehoito.)

Koulut, vapaa-ajan ja nuoriso- ja liikuntatoimien työntekijät sekä lasten vanhemmat ovat tärkeässä roolissa päihteiden käytön ennaltaehkäisemisessä. (Oulun kaaren kuntayhtymä. Sosiaalipalvelut. Aikuisille. Päihdeongelmissa). Päihdekasvatuksen tavoitteena on terveyden kokonaisvaltainen edistäminen ja päihdehaittojen vähentäminen ja ennaltaehkäisy. Valistuksella vaikutetaan sekä yksilön päihteiden käyttöön että yhteisöön ja yhteiskuntaan. Sillä voidaan tiedottaa päihteiden käytön riskeistä ja vaikuttaa ihmisten tietoisuuteen ja asenteisiin. Valistuksella yritetään myös edistää päihteiden käyttäjien sekä heidän läheistensä oikeuksia sekä lisätä tietoisuutta päihdeilmiöistä. (Terveyden ja hyvinvointilaitos. Aiheet. Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet.)

Hyödyntämällä vuorovaikutustapoja sekä valistuksen riittävällä kestolla ja tehokkaalla toistolla voidaan toteuttaa vaikuttavampaa valistusta. Sosiaalinen vaikuttaminen on tehokkainta, ja siksi elämäntaitojen opettelu on tärkeää. Myös kohde-ryhmän osallistuminen suunnitteluun ja toteutukseen tekee viestistä uskottavamman ja toimivamman. Päihdekasvatuksen toteuttamisessa on huomioitava tutkimustietoja ja ajankohtaisia asioita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet. Ehkäisevä päihdetyö.)

3.3 Kokemusasiantuntijuus

Kokemusasiantuntija on henkilö, jolla on omakohtaista kokemusta käsiteltävästä asiasta ja joka on suorittanut kokemusasiantuntijakoulutuksen. Koulutetut kokemusasiantuntijat käyvät valmennuksen, jossa he kääntävät omat kokemuksensa voimavaraksi ja auttavat muita saman kokeneita. Toisaalta myös lapset ja nuoret, joilla on kokemusta lastensuojelusta, ovat kokemusasiantuntijoita.

Lastensuojelun kokemusasiantuntija on henkilö, joka kehittää lastensuojelua omien kokemuksiensa pohjalta. (Barkman, Inkinen, Isoniemi & Vario 2017, 17.)

Lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden ajatuksena on arvostava vuorovaikutus ja avoin yhteistyö, jossa nuoret otetaan tasavertaisesti mukaan kehittämistöihin. Kehittämistyöt voivat olla esimerkiksi valtakunnallista vaikuttamistyötä tai yksittäisen työntekijän työn kehittämistä. Ammattilaisten on mahdollista ottaa nuoria mukaan kehittämään omaa työtään ja sitä kautta myös lastensuojelun palveluita. Kokemusasiantuntijuus on vapaaehtoista ja nuori saa itse päättää miten paljon omia kokemuksiaan jakaa. (Barkman, Inkinen, Isoniemi & Vario 2017, 17.)

3.4 Lastensuojelu

Lastensuojelulain tavoitteena on turvata lapsen oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön, erityiseen suojeluun ja edistää tasapainoista ja monipuolista kehitystä. Lastensuojelulaissa lastensuojelua on määritelty laajasti: lasten ja nuorten kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyvillä toimilla ehkäistään lastensuojelun tarvetta. Ongelmien syntymistä ja pahenemista ehkäistään tarjoamalla apua ja tukea riittävän varhain. Ehkäisevän työn toteutuksessa neuvolalla, päivähoidolla ja koululla on tärkeä rooli. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Lapset, nuoret ja perheet. Peruspalvelut. Lastensuojelu.)

Suomen perustuslaissa sekä Suomea sitovissa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa on säädetty laki lapsen oikeuksista. Nämä lait velvoittavat lapsen edun asettamista etusijalle kaikissa viranomaistoiminnassa. Lasten oikeuksien toteutuminen on lainsäädännön, viranomaisten ja koko yhteiskunnan tehtävä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun käsikirja.) Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten ja nuorten hyvinvointia sekä kehitystä. Lisäksi tuetaan vanhemmuutta silloinkin, kun perheellä ei ole lastensuojelun asiakkuutta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Työprosessit. Ehkäisevä lastensuojelu.)

3.5 Osallisuus

Lapset ja nuoret ovat oman elämänsä asiantuntijoita. Osallisuudessa on kysymys lasten ja nuoren vaikutusmahdollisuuksista heille tärkeissä asioissa. Lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia voidaan vahvistaa parhaiten ottamalla nuoret mukaan aktiivisiksi toimijoiksi palveluita kehitettäessä. Osallisuus ei rajoitu vain yksittäisiin toimintoihin, vaan se on tapa, jossa lapset ja nuoret tulevat kohdatuiksi joka päivä. Lapsi tulee nähdä yhteisönsä arvostettuna jäsenenä, jonka toimijuutta tuetaan järjestelmällisesti. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Johtamisen tueksi. Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet.)

Edustuksellisia foorumeja ovat esimerkiksi nuorisovaltuustot, lapsiparlamentit ja oppilaskuntien hallitukset. Edustuksellisen osallisuuden muodot eivät yksin takaa kaikkien osallisuutta, minkä vuoksi on kiinnitettävä huomiota lapsen ja nuoren kasvu- ja kehitysympäristöjen toimintakulttuuriin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Johtamisen tueksi. Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemaan valtakunnalliseen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan 2017–2019 on kirjattu tavoitteeksi, että nuoret tulisivat kuulluiksi ja saisivat osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon aiempaa paremmin myös valtakunnallisella tasolla. Osallistuminen lisää nuorten kokemusta yhteiskunnan jäsenyydestä, mikä osaltaan on myös vähentänyt ääriilikkeisiin kuulumisen houkuttelevuutta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, valtakunnallinen nuorisotyön ja politiikan ohjelma 2017–2019, 14.)

Suomen lainsäädäntö velvoittaa antamaan lapsille ja nuorille mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Perustuslakiin on kirjattu, että lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti ja yksilöllisesti, ja heillä on oltava mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ikätasonsa mukaisesti. Nuorisolain mukaan nuoria on kuultava ja nuorille on järjestettävä mahdollisuus osallistua politiikkaa koskevien kysymysten käsittelyyn, ja paikallista sekä alueellista nuorisotyötä on tuettava. Perusopetuslaki velvoittaa opetuksen järjestäjän edistämään oppilaiden osallisuutta. Oppilailla on oltava mahdollisuus

ilmaista mielipiteensä asemaansa liittyvissä asioissa ja koulun toimintaan. Lapsen on saatava mahdollisuus tulla kuulluksi myös oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Johtamisen tueksi. Lainsäädäntö velvoittaa lasten ja nuorten osallisuuteen.)

3.6 Varhainen puuttuminen

Varhaisen puuttumisen tavoitteena on kehittää palvelujärjestelmän kykyä puuttua perheiden ongelmiin varhaisessa vaiheessa sekä kehittää käytännön työmenetelmiä ja toimintamalleja ammattihenkilöstölle. Varhaisessa puuttumisessa korostuu yhteisöllisyys ja yhteisvastuu nuorista, ammattilaisia rohkaistaan puuttumaan ajoissa perheiden ongelmatilanteisiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Hankkeet ja säädösvalmistelu. Hanke.)

Myös ongelmien ennaltaehkäisy on keskeistä, kun halutaan edistää perheiden hyvinvointia. Lapsen tai nuoren syrjäytymistä ja ongelmien kasaantumista ehkäistään parhaiten auttamalla perhettä jo varhaisessa vaiheessa, jolloin vaikutusmahdollisuudet ovat suuret. Varhainen puuttuminen voi liittyä eri yhteyksiin, esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmiin, kehityopsykologisiin ongelmiin tai vaikeuksiin koulussa. (Kuikka 2005, 7.)

Varhaisessa puuttumisessa keskeistä on monialainen verkostoyhteistyö sekä varhainen avoin yhteistyö. On tärkeää, että ammattilaiset noudattavat yhteisesti sovittuja työmenetelmiä ja käytäntöjä, jotka tukevat huolien tunnistamista ja niihin puuttumista. (Varhainen avoin yhteistyö Keski-Pohjanmaan kuntien peruspalveluissa 2011, 3.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata sijaishuollossa asuvien ja jälkihuollossa olevien nuorten ajatuksia päihteiden käytöstä ja siitä, kuinka ammattilaiset voivat tukea nuorta päihteettömään elämään. Tavoitteena on tuottaa työelämälähtöinen kirjallinen raportti, jota voidaan hyödyntää nuorten mielenterveys- ja päihdetyössä. Raportti on yhteisöä hyödyttävä julkaisu, jonka avulla saadaan nuorten oma ääni kuuluviin ja sitä kautta voidaan kehittää lastensuojelun palveluja ja nuorille suunnattujen päihdepalvelujen toimintaa.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

1. Minkälaisia ajatuksia nuorilla on päihteistä?
2. Minkälaisia kokemuksia nuorilla on nykyisistä nuorille suunnatuista palveluista ja lastensuojelusta?
3. Minkälaista apua päihteitä käyttävät nuoret kokevat tarvitsevansa?

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Aloitimme keväällä 2019 yhteistyön Auta lasta ry:n ja Nuorten ystävien kanssa. Suunnitelmana oli järjestää kevään aikana kuusi Pulinaa päihteistä! -minipäihdefoorumia Oulun seudulla ja kerätä nuorten tuottamaa tietoa päihteiden käytöstä. Minipäihdefoorumien järjestelyyn saatiin Pesäpuu ry:ltä koulutus, jonka pohjalta ne suunniteltiin ja toteutettiin. Foorumeiden toteutukseen koottiin lastensuojelun toimijoista sekä lastensuojelun ja päihdeasioiden kokemusasiantuntijoista työryhmä. Työryhmä tapasi muutaman kerran ennen varsinaisten foorumeiden aloitusta. Tapaamisissa sovittiin työnjakoa, rooleja ja käytiin yhdessä läpi foorumeiden runkoa, sisältöä sekä muita käytännön asioita. Yhteyttä pidettiin säännöllisesti WhatsApp-pikaviestipalveluun luodussa ryhmässä sekä sähköpostien välityksellä.

Nuorten päihdefooromit ovat Pesäpuu ry:n kehittämiä ja foorumeja on järjestetty Suomessa 40 kertaa eri paikkakunnilla. Päihdefooromit ovat nuorilta nuorille tarkoitettu työskentelytapa, joka toimii sekä vertaistukena että vaikuttamisen välineenä. Foorumeiden loppuraportteja on hyödynnetty kehittämistyössä sekä toimitettu lastensuojelun työntekijöiden ja päättäjien tietoon kansallisesti ja kansainvälisesti. (Pesäpuu ry. Materiaalipankki. Julkaisu.) Oulun seudulla toteutetut Pulinaa päihteistä! -minifooromit toteutettiin mukaillen Pesäpuu ry:ssä kehitettyä työskentelymuotoa foorumien toteuttamista varten kootun työryhmän suunnittelemina.

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat lastensuojelun piirissä olevat nuoret. Osallistuminen tapahtui ennalta sovitusti eri lastensuojeluyksiköissä Oulun seudulla, ja yksiköiden ohjaajat kartoittivat halukkaat osallistujat etukäteen. Yksiköissä oli foorumeille ennalta varattu tila. Joka foorumissa oli työryhmästä vaihteleva kokoonpano. Roolit olivat väljät, mutta selkeyden vuoksi keskustelua johti yksi henkilö, joka vei haastattelua eteenpäin. Joka foorumissa oli lisäksi mukana kokemusasiantuntija sekä Veturointi-toiminnan lastensuojelun kokemusasiantuntija ja opinnäytetyön tekijät, joiden päävastuuna oli kirjata nuorten ajatuksia tekstimuotoon. Foorumeihin osallistui vaihtelevasti yksiköiden omia työntekijöitä ja

harjoittelijoita. Haastateltavat osallistuivat foorumiin nimettöminä ja vaihtuivat joka tapaamisella. Osallistujien määrää ei tiedetty etukäteen; kuuden foorumin kokonaisosallistujamäärä oli yhteensä 30 nuorta ja osallistajat olivat iältään 13–21-vuotiaita tyttöjä ja poikia.

Opinnäytetyön idea esitettiin ja hyväksyttiin helmikuussa 2019. Kirjalliset sopimukset tilaajien kanssa tehtiin sen jälkeen, kun opinnäytetyön suunnitelma oli hyväksytty. Järjestetyistä foorumeista saadun materiaalin analysointi ja käsittely tapahtui syksyn 2019 aikana. Syksyllä 2019 opinnäytetyön työstäminen jatkui ja käsikirjoitus hyväksyttiin joulukuussa 2019.

Raportti esitettiin Pulinaa päihteistä! -koulutustilaisuudessa 6.11.2019. Seminaarin yleisönä oli työelämän edustajia mielenterveys- ja päihdetyön sekä lastensuojelun sektorilta (LIITE 1.). Tilaisuudessa esiintyi Pulinaa päihteistä! -työryhmän lisäksi muun muassa Oulun poliisilaitoksen edustaja sekä klininen psykologi. Luentojen jälkeen osallistujat jaettiin työpajoihin, joissa pohdittiin nuorten auttamiskeinoja ja hyviä käytäntöjä. Tulevaisuuden tavoitteena on esittää raportti myös Oulun kaupungin päättäjille. Opinnäytetyö on määrä jättää esitarkastukseen maaliskuussa 2020 ja valmiin työn arvioitu palautusaika on toukokuussa 2020.

Opinnäytetyön tuloksista koottiin noin 12 minuuttia kestävä video elävöittämään teeman käsittelyä. Videonkäsittelyohjelmanä käytettiin Final Cut Pro-ohjelma. Videon kuvat ja taustamusiikki ovat Creative Commons -lisenssin alla olevia vapaasti käytettäviä materiaaleja. Videossa olevat puheäänitteet ovat opinnäytetyön tekijöiden äänittämiä. Editointiin meni yhteensä noin kolme päivää ja valmis video esitettiin ensimmäisen kerran Pulinaa päihteistä! -seminaarissa. Videon avulla haluttiin tuoda opinnäytetystä saatu materiaali yleiseen käyttöön ja jakaa tietoa kiinnostavalla tavalla. Videon haluttiin olevan helposti saatavilla ja siten myös hyödynnettävissä. Video on julkinen ja on siten katsottavissa YouTube-videopalvelussa hakusanalla “Nuorten ajatukset ja kokemukset päihteistä. -Pulinaa päihteistä! -minipäihdefoorumi”.

5.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka menetelmänä on teemahaastattelu. Nuoret tuottivat teemahaastattelussa uutta tietoa ryhmässä keskustellen, ja esiin nousseet ajatukset kirjattiin huolellisesti ylös. Tutkimuksen otanta on pieni: haastatteluihin osallistui yhteensä 30 nuorta.

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on tutkimusmenetelmäsuuntaus, jolla halutaan selvittää kokonaisvaltaisesti tutkittavan kohteen laatua, ominaisuuksia sekä merkitystä. Laadullisen tutkimuksen toteutustapoja on useita. Menetelmissä yhteisenä piirteenä painottuvat kohteen tarkoitukseen ja merkitykseen, kohteen esiintymisympäristöön ja taustaan sekä ilmaisuun ja kieleen liittyvät näkemykset. (Jyväskylän yliopisto. Avoimet. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta 2015.) Laadullinen tutkimus mahdollistaa laajan ja yksityiskohtaisen tutkimustiedon. Esitutkimusta tai selvitystä tehdessä kvalitatiivinen tutkimus on oikea vaihtoehto. Kvalitatiivinen tutkimus on myös hyvä vaihtoehto, kun halutaan tarjota ääni tietyille ihmisryhmille. (Hakala 2018, 20–23.)

Teemahaastattelu merkitsee puolistrukturoitua haastattelumenetelmää, jolle on ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on voitu asettaa valmiiksi. Teemahaastattelussa haastattelu keskitetään tiettyihin aiheisiin ja kysymykset voivat olla kaikille samat, mutta vastaukset voi tuoda esille omin sanoin. Teemahaastattelulle on myös tavallista, että haastateltavat ovat voineet kokea tietynlaisen tilanteen ja kysymykset suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin ja sen avulla saadaan tutkittavien oma ääni kuuluviin. Teemahaastattelussa korostuu henkilöiden oma elämysmaailma ja sen avulla voidaan tutkia yksilön omia ajatuksia, tunteita, kokemuksia sekä sanatonta kokemustietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47–48.)

Laadullinen tutkimus valitsimme, sillä halusimme kuulla nuorten näkemyksiä ja nähdä päihdepalveluiden puutteet nuorten näkökulmasta. Tutkittavilla henkilöillä on ainutlaatuisia kokemuksia nuorten päihdemaailmasta. Laadullisella tutkimuksella saimme kohderyhmältä ajankohtaista tietoa, jota voidaan hyödyntää nuorten päihdepalvelujen kehittämisessä.

Työskentelymme tavoitteena oli kuulla nuorten kokemuksia päihteistä ja saada nuoret aktiivisesti mukaan kehittämään lastensuojelun sekä nuorten päihdepalvelujen käytäntöjä. Halusimme kuulla nuorten päihdemaailmasta ja päihteitä käyttävien nuorten avun tarpeesta. Nuorten ajatukset ja kokemukset voivat auttaa toisia nuoria, jotka haluavat apua päihteistä irti pääsemiseksi.

5.2 Aineiston keruu

Aineiston keruun toteutimme ryhmähaastatteluna, jossa tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Ryhmähaastattelulla saadaan tietoa samanaikaisesti useammalta vastaajalta ja he voivat täydentää toistensa vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2009, 63). Teemahaastattelussa haluttiin antaa nuorille vastaamisen vapaus ja puheelle riittävästi tilaa. Teemahaastattelun avulla haastattelutilanteet muodostuivat keskustelunomaisiksi ja opinnäytetyötä varten saatiin nuorten omat ajatukset näkyviksi.

Teemahaastattelun etuna on se, että se ei sido haastattelua tiettyyn toimintamalliin. Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen ennalta sovitujen teemojen varassa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48.) Foorumissa keskustelua ohjasimme useilla teemaan liittyvien kysymyksen avulla, mutta nuoret itse määrittivät mistä asiasta he haluavat keskustella enemmän. Aineistoa kerättiin kirjamalla nuorten näkemyksiä ylös mahdollisimman tarkasti sanasta sanaan. Tietosuojasyistä asiat kirjattiin ylös vain käsin, nauhoitteita ei käytetty. Vastaukset sai halutessaan antaa myös kirjallisesti. Nuorilla oli oikeus nähdä foorumissa kirjatut asiat.

Foorumissa hyödynnettiin kokemusasiantuntijoita, joilla on päihdetaustaa. He jakoivat tarinansa nuorten kanssa ja oman esimerkinsä kautta toivat esille selvitysmistarinansa. Lisäksi foorumissa oli mukana Auta Lasta ry:n Veturointi-toiminnan ohjaajia, joiden mukana olo vahvistaa kokemusasiantuntijoiden osallisuutta lastensuojelutyön toiminnassa. Veturitoiminnan ohjaajina toimivat nuoret aikuiset, joilla on omakohtaisia kokemuksia lastensuojelusta. Veturointi-toiminnalla

tuetaan esimerkiksi nuoren toimijuutta, elämän hallintataitoja ja sosiaalista osallisuutta. (Auta lasta. Veturointi.) Satunnaisilla kerroilla foorumeihin osallistui lastensuojeluyksiköissä työskenteleviä ohjaajia ja opiskelijoita: heidän osallistumiseensa kysyttiin nuorilta suostumus. Nuorten ja kokemusasiantuntijoiden lisäksi mukana työskentelyssä oli nuorten parissa työskenteleviä ammattilaisia foorumien työskentelyn ohjaajina.

Yhden foorumin kesto oli kaksi tuntia ja tutkimusympäristö vaihtui jokaisella kerralla. Foorumin tavoitteena oli vapaamuotoinen keskustelu, jossa nuoret olivat pääosassa. Ennalta määritetyt kysymykset ohjasivat keskustelua ja antoivat keskustelulle rungon. Kaikille annettiin tilaa ja mahdollisuus puhua. Foorumin vetäjät pyrkivät luomaan rennon, avoimen ja hyväksyvän ilmapiirin, jossa olisi helppo olla. Lastensuojeluyksiköiden puolesta esillä oli myös pientä tarjottavaa, josta jokainen sai vapaasti hakea syötävää.

Lopuksi nuoria pyydettiin kirjaamaan ylös omat viestinsä päättäjille sekä kannustavat terveiset päihteitä käyttäville nuorille (LIITE 2. & LIITE 3.) ja lisäksi nuori sai kirjoittaa palautetta foorumista. Nimettömät viestit jätettiin laatikkoon myöhemmin luettavaksi. Nuorten terveiset on julkaistu videolla.

5.3 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analysoinnin ideana on koota selkeää, tiivistä ja yhtenäistä tulkintaa tutkittavasta ilmiöstä kadottamatta tutkittavien viestiä. Aineistoa analysoitiin induktiivisella päättelyllä eli aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä sisällön analyysissä aineisto pelkistetään, ryhmitellään ja abstrahoidaan eli käsitteellistetään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 91.)

Aineiston analyysiin valmistauduimme lukemalla tutkimusaineistoa useaan otteeseen. Aineistoon perehtymisen jälkeen materiaali jaettiin seuraavien teemojen mukaan Atlas.ti-ohjelman avulla:

- Päihteet

- Miksi päihteitä käytetään?
- Mikä estää avun hakemisen?
- Nuorten päihteiden käytön hoito ja ennaltaehkäisy

Alkuperäistä aineistoa oli yhteensä 11 sivua. Tämän jälkeen alkuperäisilmauksia pelkistettiin, teksti kirjoitettiin puhtaaksi ja luokiteltiin kolmeen pääluokkaan ja saman viiteryhmään kuuluvat teemat ryhmiteltiin alaluokkiin (KUVIO 1). Sisällön analyysin tarkoituksena oli löytää tutkimusongelman kannalta olennaisimmat aiheet ja muodostaa tutkittavasta ilmiöstä tiivis kuvaus. Sisällönanalyysillä pyrittiin löytämään aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia sekä luomaan aineistosta selkeä. Yhtenäisen informaation avulla aineistoa voitiin ryhmitellä ja tulkita.

Abstrahointia eli käsitteellistämistä jatkettiin niin kauan, että erotettiin tutkimuksen kannalta oleelliset tiedot. Tekstin analysointi oli työlästä, sillä keskusteluaiheet foorumeilla vaihtelivat ja nuoret saivat ohjata keskustelun kulkua. Ennalta asetetut teemat eivät vastanneet täysin lopullisia aineistosta saatuja tuloksia. Haastattelutilannetta ohjattiin päihdeteemaan liittyvillä kysymyksillä (LIITE 4.) mutta foorumeissa nousi esiin teemoja esimerkiksi lastensuojelun tuottamista palveluista ja nuorten oma kokemusmaailma lastensuojelun piiristä nousi esille aiheita käsiteltäessä. Alkuperäinen aineisto oli puhuttua kieltä, joka sisälsi runsaasti täytesanoja sekä tutkimusongelman kannalta epäolennaista aineistoa. Puhuttu kieli on kirjattu ylös samanaikaisesti, joten tekstiä litteroitiin jo kirjoitusvaiheessa jättämällä täytesanat pois. Opinnäytetyötä on havainnollistettu aineistoesimerkein, jotka ovat sitaatteja kohderyhmän tuottamasta informaatiosta.

KUVIO 1. Esimerkki sisällönanalyysistä

6 TUTKIMUSTULOKSET

Nuoret jakoivat foorumityöskentelyssä kokemuksia elämästä päihteiden ympärillä ja ajatuksia siitä, kuinka nuoria voisi tukea kohti päihteetöntä elämää. Aineistosta koottiin yhteen nuorten tuottamaa tietoa päihteistä sekä ajatuksia siitä minäkalainen tuki on nuorten mielestä toimivaa. Opinnäytetyön haastattelumateriaalista saatu aineisto on luokiteltu viideksi alaluokaksi, jotka muodostuivat tutkimuskysymyksistä: “mitä päihteet ovat?”, “päihteiden saatavuus”, “päihteiden käytön syyt”, “avun hakemista estävät tekijät” ja “nuorten päihteiden käytön ennaltaehkäisy”. Alaluokat yhdistyvät kolmeksi yläluokaksi, jotka on nimetty kuvaavilla otsikoilla: “mielipiteet ja ajatukset”, “kokemukset” ja “toiveet”. Yläluokista muodostui yksi pääluokka: “Nuorten ajatuksia päihde- ja lastensuojelupalveluiden kehittämistarpeista” (KUVIO 1.)

6.1 Nuorten ajatukset päihteiden käytöstä

6.1.1 Mitä päihteet ovat?

Nuorten mielestä kaikki asiat, jotka voivat aiheuttaa addiktioita, voivat omalla tavalla olla päihteitä. Päihteeksi voitiin nuorten mielestä määritellä kaikki asiat, joilla saa ”pään sekaisin”. Vaarallisimpina pidettiin alkoholia ja huumausaineita, mutta tupakan suhteen mielipiteet olivat lievempiä ja osan mielestä tupakka ei ole lainkaan päihde. Nuorten esimerkkeinä myös kahvi ja tee mutta lisäksi läheisyys, puhelin ja pelit voivat olla omalla tavallaan päihteitä.

Kaikki millä pää menee sekaisin

Asiat, jotka voivat aiheuttaa addiktioita

Nuorten mielestä päihteiden käyttö voi tuoda hetkeksi helpotusta, mutta käytön jatkuessa sen uskottiin lisäävän pahaa oloa ja vaikeuttavan elämää. Haitallisena pidettiin sitä, että nuori juo itsensä vahvaan humalaan ja sammuksiin tai joutuisi

poliisin saattamana vatsahuuhteluun. Kohtuukäytöstä oli lukuisia toisistaan eräviä mielipiteitä ja ajateltiin, että vastauksen kannalta on olennaista, mikä on käytetty päihdeaine. Osa mielestä kohtuukäyttönä voidaan pitää satunnaista sikarin polttamista tai viinilasillista ravintolassa toisten mielestä alkoholin käyttäminen joka toinen viikonloppu on hyväksyttävää. Keskeinen ajatus oli, ettei päihteiden käyttö saa olla pakonomaista ja jokapäiväistä. Nuoret ajattelivat, että käyttö on ongelmallista myös silloin, kun nuori odottaa viikonloppua ja vapaa-aika pyörii päihteiden käytön ympärillä. Kohtuullista käyttöä on myös rajoittaa kerralla käytettyä päihdemäärää, ”ettei herää joku aamu teholla”. Osa nuorista oli sitä mieltä, että huumeiden käytössä ei ole olemassa kohtuukäytön rajaa; etenkin suonensisäistä huumeiden käyttöä pidettiin huolestuttavana asiana. Osa nuoresta ajatteli, että kannabista tai amfetamiinia voi käyttää kohtuudella, mutta niistäkin voisi koitua haittoja esimerkiksi mielenterveyteen.

Osa nuorista oli sitä mieltä, että alaikäisenä jokainen juo joskus ja että vain harva ei käytä mitään päihteitä. Ajateltiin, että riippuvuuden syntyminen on ihmisestä itsestään kiinni ja, että ihminen voi halutessaan itse päättää olla käyttämättä haitallisia päihteitä. Nuoret toivat esille esimerkkejä lähipiiristään ja siitä, että tuttava on käyttänyt säännöllisesti huumeita, mutta vain pari kertaa vuodessa. Toisaalta ajateltiin, että usealla nuorella voisi olla vaikeuksia pysytellä kohtuullisessa käytössä käyttö alkaisi ajan kuluessa lisääntyä. Osa nuorista halusi pysytellä erossa päihteitä käyttävistä kaveripiireistä. Nuoret pohtivat, että huumeita käyttävä leimataan narkomaaniksi, ja ajateltiin alkoholin olevan turvallisempi vaihtoehto, sillä sen käyttöä pidetään yhteiskunnassa normaalina.

6.1.2 Päihteiden saatavuus

Nuorten vastauksista kävi ilmi, että päihdyttäviä aineita on erittäin helposti saatavilla. Nuorten kertoman mukaan päihteitä saatetaan tulla tarjoamaan Oulun keskustassa ja erityisesti Valkean kauppakeskuksessa, jossa nuoret viettävät aikaa. Nuorten kertoman mukaan on kauppoja, joissa myydään päihdeaineita alaikäisille. Alkoholia ja tupakkaa ostavat vanhemmat kaverit tai ventovieraat hakijat

hakupalkkiota vastaan, myös omat vanhemmat voivat hankkia niitä alaikäisille lapsilleen.

Valkeassa ventovieraat voi tulla kysymään, että tarvitsetko huumeita.

Tietynlaisissa piireissä päihdeaineita liikkuu runsaammin ja niitä on vaivatonta hankkia, jos kaverit tuntevat oikeat henkilöt. Suhteilla on joidenkin nuorten mielestä merkitystä huumeiden saatavuuteen, mutta yleensä aina joku tuntee jonkun, joka välittää esimerkiksi alkoholia alaikäisille. Joka kaupungissa on päihteitä välittäviä tahoja, ja tietyt välittäjät, ”linkit”, kuljettavat huumeita ympäri Suomea. Päihteitä voidaan joskus tarjota ilmaiseksi kokeiltavaksi tai velaksi. Nuorten kertoman mukaan mahdollisia ostajia voitaisiin profiloida ulkonäön perusteella, ras-tahiukset voisivat olla esimerkiksi ulkoinen seikka, jonka perusteella ihminen voidaan luokitella mahdolliseksi huumeiden käyttäjäksi.

Foorumissa tuotiin esille myös salatun Tor-verkon tarjoamat mahdollisuudet huumeiden ostoon eri alustoilta kuka vain voi hankkia lähes mitä tahansa haluamaansa osoitteeseen. Nuorten mukaan salatun verkon kautta voi ostaa huumeiden ja alkoholin lisäksi esimerkiksi aseita. Tor-verkon ansioista huumeita voi hankkia, vaikka käyttäjä olisi vieraalla paikkakunnalla eikä tuntisi ketään välittäjää entuudestaan. Nuorten mukaan päihteitä voi tilata viestillä ennalta annettuun osoitteeseen ja pyytää toimittamaan huumeita sisältävä lähetys, vaikka tietyn penkin alle. Lähetys voi saapua hyvin nopealla aikataululla. Tor-verkon välityksellä voidaan myös varoittaa toisia käyttäjiä mahdollisista poliiseista, jotka toimivat verkossa huumeiden valeostajina.

Helppo löytää sellaisia kavereita, jotka käyttävät.

Nuorten mielestä on helppoa löytää muita päihteitä käyttäviä kavereita. Yhtenä ongelmana nähtiin, että päihteetön nuori tutustuu muihin päihteiden käyttäjiin esimerkiksi laitossijoituksessa ja altistuu sitä kautta kokeilemaan päihteitä ensimmäistä kertaa kaverin houkuttelemana.

6.1.3 Päihteiden käytön syyt

Foorumin keskusteluissa nuoret toivat esille lukuisia syitä siihen miksi nuori alkaa käyttämään päihteitä. Keskeisimpänä syynä nähtiin yleisesti, että nuori haluaa vaikuttaa jollain tavalla mielialaansa tai tavoittaa tietynlaisen tunnetilan. Masennuksen ja ahdistuksen ajateltiin linkittyvän päihteiden käytön aloittamiseen. Päihteet tuottavat nuorelle mielihyvää, ne kohottavat itsetuntoa ja antavat esimerkiksi rohkeutta tutustua vastakkaiseen sukupuoleen. Nuoret kommentoivat päihteiden käytön yhteydessä olevasta oman olon hallinnan tunteesta, jonka käytön jatkuessa menettää. Päihteiden käyttö voi olla nuorelle pakokeino pahasta olost ja ahdistuksesta, hetken helpotus ja tunteiden turruttaja, mutta myös hauskanpidon mahdollistaja. Toisia nuoria voi ohjata puhdas kokeilun halu tai nuoruuden kapina tai kostonhimo vanhempiaan kohtaan ajateltiin, että mitä enemmän rajoitetaan, sitä enemmän nuori tekee toisin.

Käytetään siksi koska ne tuottavat mielihyvää, tapa, tapa paeta jotain

Kaverit käyttävät ja se luo paineita

Nuorten ajatuksissa päihteiden käyttö saattaa tuoda tietynlaista katu-uskottavuutta eikä haittavaikutuksista välitetä tai niitä ei huomata. Ajateltiin myös, että päihteiden käyttö voi olla avunpyyntö. Lähipiirin, kuten kavereiden tai oman perheen, päihteiden käyttö oli nuorten mielestä merkityksellinen vaikutin siihen, ajautuuko nuori itse käyttämään päihteitä. Kaveripiirin muodostama sosiaalinen paine voi ajaa kokeilemaan päihteitä ja nuorella voi olla pelko jäädä ryhmän ulkopuolelle, jos hän kieltäytyy päihteiden käytöstä.

Tuntuu että jos kieltäytyy niin ei ole enää kavereita.

Vaikutteet vanhemmilta tai muilta sukulaisilta.

Nuoret kertoivat myös huonojen kotiolosuhteiden tai vanhempien päihteiden käytön olevan yksi keskeinen syy miksi nuori aloittaa käyttämään päihteitä. Nuori voi ihannoida alamaailman kulttuuria tai vankilassa istuvaa perheenjäsentä. Joskus nuori on ajautunut ottamaan liikaa vastuuta ikätasoonsa nähden ja on joutunut huolehtimaan pienemmistä sisaruksistaan vanhempiensa päihteiden käytön

vuoksi. Nuoret toivat esille ajatuksen, että myös lastensuojeluyksiköissä asuminen voi altistaa päihteiden käytön aloittamiseen, sillä siellä nuori voi tutustua muihin päihteitä käyttäviin nuoriin.

Itselle päihteet olleet avunpyyntö.

Paha olo voi ajaa käyttämään päihteitä.

Kontrolli omasta olostaan, aluksi tunne kontrollista, mutta sen voi menettää.

Lapselle on rankkaa seurata aikuisen päihteiden käyttöä vierestä, joutuin ottamaan vastuuta pikkuveljestä.

Osa nuorista toi esille rap-musiikin ja sen ympärillä esiintyvän päihteitä ihannoivan kulttuurin houkuttelevan joitain nuoria päihteiden käytön pariin. Nuori voi kiinnostua päihteistä jo varhain esimerkiksi katselemalla päihteiden käyttöön liittyviä televisio-ohjelmia.

Räppimusiikki on kovassa suosiossa ja tunnetut artistit polttavat pilveä

Nuoret voi katsoa, että tuo on aivan saatanan siistiä.

6.2 Avun hakemista estävät tekijät

Pulinaa päihteistä -foorumin keskusteluissa korostui ajatus, että erityisesti pelko, mutta lisäksi muun muassa häpeän tunne ja nuoren oma välinpitämättömyys ovat esteenä avun hakemiselle. Useat nuoret kertoivat kuinka rangaistuksen pelko voi olla esteenä siihen, ettei nuori uskalla puhua totta, ja nuorista tuntui epäreilulta ajatus, että rehellisyydestä rangaistaan. Nuoret toivat esille rangaistusten kohtuuttomuuden. Ne saattoivat olla huonosti perusteltuja tai epäreiluja nuorten mielestä. Nuoret toivat foorumissa esille erilaisten esimerkkien keinoin, kuinka perheiden arvomaailma tai vakaumus saattoi vaikuttaa kasvatukseen ja ohjauskäytäntöihin nuoren mielestä kielteisellä tavalla esimerkiksi jyrkkä uskonnollisuus tai hankalista asioista vaikeneminen koettiin haitalliseksi. Kun asioista ei keskusteltu avoimesti, ei avun saaminenkaan ongelmiin ollut mahdollista.

Miksi rangaistaan siitä, että on paha olla?

Rangaistukset annettiin, mutta mistään asioista ei puhuttu

Perustelut päihteiden käytön rangaistuksille ainoastaan: se on väärin, se lukee Raamatussa.

Kohtelu on ollut epäreilua, ei ole lasten syy, jos vanhemmat ovat kusseet hommat.

Nuoret kertoivat, että heitä on saatettu suoraan kieltää puhumasta asioista tai nuorelle on saatettu huutaa, kun hän oli viilleillyt itseään. Nuori voi pelätä eroa perheestään tai sitä että läheiset saavat tietää päihteiden käytöstä ja katkaisevat välit kokonaan. Pelkona voi olla myös kotona oleva väkivallan uhka. Nuori voi pelätä siirtoa toiseen lastensuojeluyksikköön tai suljetulle osastolle, jossa on tiukemmat säännöt. Nuori voi ajatella näyttävänsä kaveripiirin silmissä heikolta, jos lopettaa päihteiden käytön. Nuori saattaa pelätä rikosrekisterimerkintää tai jopa sitä, ettei saa tarvitsemaansa apua mahdollisiin vieroitusoireisiin, jos hän joutuu lopettamaan päihteiden käytön.

Uskonnoissa ei välttämättä puhuta mielenterveysongelmista. Aihe on tabu, eikä vaikeita asioita oteta esille kotona. Vaikea hankkia ja saada apua sen vuoksi

Tunne, että on pettänyt vanhempansa.

Uhkailut ja pelottelut siirrosta muualle. Voi tulla tunne, että rehellisyydestä rangaistaan. Se voi olla nuoren avun saamisen este.

Nuoret esittivät myös ajatuksen, että terapiassa käyminen saattaisi olla nuoren kuvitelmissa negatiivinen asia. Foorumissa todettiin, että nuori voi haluta apua, mutta huoli tulevaisuudesta ja lähipiirin suhtautumisesta voi olla liian suuri kynnys nuorelle. Kun laitossijoituksessa ollut nuori muuttaa omilleen, hän saattaa pelätä retkahtavansa ja pohtii mitä sen jälkeen tapahtuu. Nuorella on huoli selviytymisestään ja siitä että saako mistään apua, jos päihteisiin ajautuu uudestaan. Syyllisyyden ja häpeän tunteet olivat myös esillä nuorten ajatuksissa. Nuoret kertoivat olevansa myös huolissaan vanhemmistaan ja heidän jaksamisestaan. Osa

nuorista koki tuottaneensa vanhemmilleen pettymyksen. Nuorten huolena oli lisäksi se, etteivät vanhemmat saa riittävästi tukea huostaanottotilanteessa.

Pelottaa kun muuttaa, alkaako juomaan, lähteekö lapasesta.

Kokemus siitä, että minä olen liian vaikea ja kukaan ei voi auttaa.

Ammattilaiset kertovat vanhemmille asioista. Siitä tulee pelko, ei uskalla kertoa asioista.

Foorumissa tuotiin esille kokemuksia siitä, että nuori ajattelee olevansa liian vaikea ja ettei kukaan voi auttaa häntä. Ajatuksia ohjaavat toivottomuuden ja arvottomuuden tunteet sekä kokemus siitä, ettei kukaan välitä tai että ketään ei kiinnosta kuinka nuorella menee. Osalla nuorista on ollut itsetuhoisia ajatuksia tai nuori ei välitä itsestään ja on niin syvällä ahdingossa, ettei enää osaa haluta apua.

Kokemus siitä, että mä olen liian vaikea ja kukaan ei voi auttaa.

Tunne, että on menettänyt jo kaiken, ihan sama.

Ei usko olevansa sen arvoinen.

6.3 Nuorten päihteiden käytön hoito ja ennaltaehkäisy

Päihdefoorumissa nuorten vastauksissa tuli esiin se, että nuoret kaipaavat läheisten ihmisten läsnäoloa ja luotettavia aikuisia ympärilleen. Rajojen asettamista ja laitoshoidon pidettiin osittain hyvänä asiana, mutta nuoriso- ja perhekotien sääntöjä pidettiin yleisesti liian tiukkoina. Foorumissa tuli esille ajatus, että sijoitusratkaisuun ei pitäisi lähteä liian helposti vaan tulisi kokeilla ensin muita tukimenetelmiä. Aikuisilta toivottiin ymmärrystä ja aitoa halua auttaa ja olla tukena. Nuoret pitivät tärkeänä, että ammattilaiset välittävät nuorista aidosti ja pyrkisivät luomaan pitkäaikaisen ja luottamuksellisen suhteen nuoren kanssa, jotta hän uskaltaisi puhua ja haluta apua. Nuorten ajatuksissa korostui se, ettei kenenkään kohdalla tulisi luovuttaa ja että esimerkiksi retkahdustilanteissa nuorta ei tulisi syyllistää

vaan ammattilaisten tulisi antaa asiallisesti tietoa päihteiden aiheuttamista haitoista.

Aikuisen tulisi olla tasapainoinen. Hankalissa tilanteissa toivottiin, että aikuinen ei tekisi asioista suurta numeroa vaan asiat selvitettäisiin keskustelun keinoin ja mietittäisiin, kuinka esimerkiksi viiltelyyn johtaneet tilanteet voitaisiin välttää.

Tukihenkilöitä pidettiin merkityksellisinä. Nuorten puheissa korostui se, että on helpompaa keskustella sellaisen ihmisen kanssa, jolla on ollut samankaltaisia kokemuksia omassa menneisyydessään. Selviytymistarinoiden ajateltiin motivoivan ja tuovan toivoa myös omaan tilanteeseen ja tunteen, että omatkin asiat voivat vielä järjestyä. Nuorten mielestä keskusteluapu on tärkeää, sillä yhdessä toisen kanssa voi keksiä keinoja päihteettömään elämään. Tukihenkilöltä saa uusia näkökulmia ja hänen kanssaan vietetyn ajan myötä nuori ei ajautuisi päihteitä käyttävien nuorten pariin.

Nuoret toivovat, että aikuiset ottaisivat todesta mitä nuori kertoo. Nuoret toivoivat, että heidän toiveitaan ja ajatuksiaan kuunneltaisiin enemmän. Nuorilta tulisi kysyä, minkälaista apua nuori itse tahtoi päihteiden käytön vähentämiseen. Nuoret ehdottivat, että myös vanhempia voisi kouluttaa ja järjestää kursseja siitä, kuinka päihteitä käyttävää nuorta voisi parhaiten tukea.

Läheisten ihmisten merkitys korostui erityisesti foorumin keskusteluissa. Nuoret kokivat, että ero läheisistä ja ystäväpiiristä on sijoitustilanteissa vaikeaa, mutta osan mielestä sitä pidettiin hyödyllisen ratkaisuna. Nuorten ajatuksissa korostui, että on tärkeää tietää, että joku välittää ja nuori tuntisi itsensä arvokkaaksi. Nuoret toivovat, että toivottomassa tilanteessa joku toisi esille elämän merkityksellisyyden ja sen, että myös nuorella on jotain annettavaa.

Tukiverkoston, kuten perheen ja ystävien, olemassaoloa pidettiin merkityksellisenä ja ajateltiin, ettei heitä saisi sulkea ulkopuolelle esimerkiksi sijoitustilanteessa ja tulisi sallia säännöllinen yhteydenpito ja tapaamiset, kuten kotilomat ja yökyläilyt ystävien luona. Puhelinliittymän sulkemisen rangaistuskeinona koettiin eristävän nuoria ystäväistä ja lisäävän kokemusta ulkopuolisuudesta. Joidenkin

nuorten kaveripiireissä päihteiden käyttö ei ollut ihannoitavaa ja ajateltiin, että päihteetön ystävä on hyvä esimerkki itselle. Osa nuorista toi esille sen kuinka vaikeaa on jättää päihteitä käyttävät ystävät, mutta nuoren siirtäminen kauemmas kotoa auttoi myös erottamaan todelliset ystävät.

Nuorten mielestä olisi hyödyllistä järjestää päihteiden käytön tilalle muuta tekemistä. Nuoret ehdottivat, että harrastustoiminnassa nuori voisi olla oma itsensä ja sieltä käsin voisi saada uusia ystäviä ja ottaa samalla etäisyyttä aikaisempiin vahingollisiin ihmissuhteisiin. Urheilua ja liikuntaa pidettiin tärkeänä. Eläimet ja lemmikkien hoito olivat usean nuoren mielestä hyvä keino saada hyvää oloa. Lemmikin hoito opettaisi myös vastuun kantoa. Luonnon merkitystä korostettiin mielenterveyttä ja voimavaroja parantavana tekijänä. Luonnon ajateltiin herättävän ja vahvistavan tunteita. Nuoret ehdottivat, että luonnossa voi liikkua ystävän kanssa keskustellen tai yksin kuunnellen luonnon ääniä. Ehdotuksissa tuotiin myös esille järjestötoiminnan hyödyntäminen, kuten Oulussa sijaitsevat tyttöjen talo ja avopäihdepalvelut.

Foorumissa ajateltiin myös luovan toiminnan tuovan hyvää oloa kirjoittamista, maalaamista tai musiikin kuuntelua pidettiin hyvänä keinona käsitellä tunteita.

Nuorten ajatuksissa tuli useasti esille, että muutoksen ja päihteiden käytöstä irtaantumisen tulisi tapahtua nuoressa itsessään. Osan mielestä on nuoren oma päätös, jos haluaa käyttää päihteitä, ja nuoren tulisi itse ensin haluta apua muutokseen. Joidenkin kohdalla halu muutokseen tuli vasta siinä tilanteessa, kun nuori joutui sairaalahoitoon tai kun kaverin terveydentila oli heikentynyt liiallisen päihteiden käytön vuoksi. Nuoret ehdottivat itsensä palkitsemista motivointikeinoksi päihteettömyyteen. Joidenkin nuorten mielestä pilvenpoltto ei ole vakavaa ja siihen ei tulisi puuttua ollenkaan.

7 YHTEENVETO

Opinnäytetyön tuloksista kävi ilmi nuorten tyytymättömyys lastensuojelun palveluihin. Nuorten mielestä rikkeistä rangaistaan kohtuuttomasti. Nuorilla oli vaihtelevia mielipiteitä päihteiden kohtuukäytöstä ja haitallisesta käytöstä. Keskeinen ajatus oli, ettei päihteiden käyttö saa olla pakonomaista ja jokapäiväistä. Nuorten mielestä päihteiden käyttö on ongelmallista myös silloin, jos nuoren lähes kaikki vapaa-aika ja ajatukset pyörivät päihteiden käytön ympärillä. Nuoret kaipaavat luotettavia ja pysyviä ihmissuhteita, henkilökunnan vaihtuvuutta lastensuojeluyksiyksissä pidettiin haitallisena asiana. Nuoret halusivat lähelleen turvallisia ja aidosti nuoresta välittäviä aikuisia, ja toivoivat vuorovaikutuksen olevan nuorta kunnioittavaa. Nuoret kertovat päihdeaineiden olevan helposti saatavilla ja internetin kautta päihteiden hankkiminen on nopeaa. Nuoret toivat esille lukuisia syitä päihteiden käyttöön: päihteillä voidaan haluta vaikuttaa omaan mielialaan, tai niitä käytetään sosiaalisen paineen tai kokeilunhalun vuoksi.

7.1 Opinnäytetyön luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida uskottavuus-, vahvistettavuus-, refleksiivisyys- ja siirrettävyys-kriteereillä. (Kylmä & Juvakka 2007, 127–128). Uskottavuus tarkoittaa tutkimuksen ja sen tulosten luotettavuutta sekä sen viittaamista tutkimuksessa. Tutkijan on varmistettavaa, vastaako osallistuneiden tulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksen uskottavuutta voidaan varmistaa keskustelemalla osallistuneiden kanssa tuloksista prosessin eri vaiheessa sekä pyytämällä heitä arvioimaan tulosten oikeellisuutta. (Kylmä & Juvakka 2007, 127–128.) Opinnäytetyössä lähdemateriaalina teoratiedon osuuksiin käytettiin luotettavaa tutkittua tietoa sähköisistä tietokannoista ja julkaisuista.

Tutkimuksen laatua voidaan parantaa hyvällä haastattelurungolla sekä ennalta harkituilla teemoilla ja vaihtoehtoisten lisäkysymysten avulla. Mikäli haastatteloita on useita, laatua voidaan parantaa hyvällä haastatteluvalmistelulla, jossa haastattelijat ovat sisäistäneet haastattelurungon. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 184.)

Ennen foorumien alkua järjestettiin muutama tapaaminen foorumin järjestäjien kesken. Palavereihin osallistuivat opinnäytetyön tilaajat, kokemusasiantuntijat sekä Vetuointi-toiminnan lastensuojelun kokemusasiantuntijat ja opinnäytetyön tekijät. Tapaamisissa sovittiin järjestelyistä ja aikatauluista sekä käytiin foorumin sisältöä läpi etukäteen.

Meidän vastuullamme oli kirjata nuorten ajatukset mahdollisimman tarkasti. On mahdollista, että olemme myös voineet ymmärtää tai tulkita haastattelun ajatuksia toisin kuin haastateltava on tarkoittanut, jolloin tutkimusvastaukset ovat epävarmoja ja epäluotettavia. Tätä riskiä on minimoitu tarkentamalla tarvittaessa nuorten vastauksia lisäkysymyksin. Foorumin lopuksi vetäjä kokosi yhteen keskeisimpiä nuorten esille nostamia ajatuksia ja tulokset käytiin heidän kanssaan läpi. Tutkimuksen luotettavuutta parannettiin korostamalla tutkimuksen anonymiteettia; nuoret eivät ole tunnistettavissa kirjoituksista.

Uhkana oli, että opinnäytetyön raportin tulokset jäivät suppeaksi, jos osallistujien määrä jää alhaiseksi. Foorumi jouduttiin kerran perumaan osallistujien puutteen vuoksi. Haasteena on myös nauhoituksen puuttuminen. Lastensuojeluyksiköiden ohjaajien tai sivusta seuraavien opiskelijoiden läsnäolo foorumissa saattoi vaikuttaa kielteisesti nuorten halukkuuteen avautua päihdekokeiluistaan tai muista ajatuksistaan. Liiallinen määrä osallistujia voi aiheuttaa sen, ettei tilannetta koeta turvalliseksi ja hiljaisimmat voivat vetäytyä syrjään.

Foorumissa olisi tärkeää saada jokaisen ääni kuuluviin, joten vetäjien tulee rohkaista osallistujia tuomaan mielipiteensä julki. Jokaiselle osallistujalle jaettiin tilaisuuden alussa kyniä ja paperia, joissa myös teemakysymykset lukivat. Nuori sai halutessaan kirjoittaa omat ajatukset paperille. Haastateltavilla ei välttämättä ole riittävää motivaatiota osallistua keskusteluun, ja keskusteluissa on usein paljon samojen asioiden toistoa. Tunnelmalla on suuri merkitys tilaisuuden vetäjien omalla asenteella, persoonalla ja vuorovaikutustaidoilla voi olla vaikutusta siihen kuinka paljon nuoret haluavat tai uskaltavat jakaa ajatuksiaan muiden kanssa. Kokemusasiantuntijoiden omalla esimerkillä voi olla myönteinen vaikutus nuoriin. On tärkeää, etteivät foorumin vetäjät pyri vaikuttamaan nuorten mielipiteisiin johdattelevalla keskustelutavalla.

Vahvistettavuus edellyttää aineiston kirjaamista niin yksityiskohtaisesti, että lukija pystyy seuraamaan prosessin kulkua. (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Opinnäytetyön raportin kirjoittamisprosessissa on pyritty kuvaamaan mahdollisimman tarkasti opinnäytetyön prosessia. Tutkimuksen reflektiivisyys-kriteerin täyttyminen edellyttää, että tutkija on tietoinen omasta lähtökohdastaan tutkimuksen tekijänä. Tekijän on arvioitava kuinka hän henkilökohtaisesti vaikuttaa aineistoon, tutkimusprosessiin ja kuvattava lähtökohdat tutkimusraportissa. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Opinnäytetyön aiheen valintaan vaikutti oma kiinnostuksemme päihdetyöhön sekä yhteistyökumppaneiden tarve kehittää nuorten päihdepalveluita. Aiheesta haluttiin kattavasti tietoa valitulta kohderyhmältä, mikä vaikutti ryhmähaastattelumenetelmän valintaan.

Siirrettävyydellä tarkoitetaan, että tutkimustulos on helposti siirrettävissä muihin vastaavalaisiin tilanteisiin. Siirrettävyyden onnistumiseksi tekijän on annettava

riittävästi tietoa tutkimuksesta. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Foorumityöskentely on helposti hyödynnettävissä myös muiden teemojen käsittelyssä ja eri ikäluokien sekä erityisryhmien parissa.

7.2 Opinnäytetyön eettisyys

Eettisten periaatteiden mukaan tuotetussa tutkimuksessa tekijä noudattaa rehellisyyttä ja tarkkuutta tutkimuksessa sekä tulosten esittämisessä. (Vilkkä 2015, 27). Tutkimuksen osallistuminen on oltava vapaaehtoista ja olisi hyvä saada osallistujilta kirjallinen suostumus. (Kylmä & Juvakka 2007, 137, 141).

Nuorten päihdepalvelujen kehittäminen on tärkeä aihe ja nuorten näkemysten kuuleminen on itsessään jo eettinen valinta. Nuoret ovat yhteiskunnassamme alustavastaaajina, sillä heillä on heikot mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä liittyviin asioihin. Kysymällä nuorten mielipidettä korostetaan sitä, että heidän ajatuksillaan on merkitystä ja edistetään samalla vuoropuhelua nuorten ja päättäjien välillä.

Nuorten päihdepalveluihin ja lastensuojelun nähtiin kehittämistarvetta, mikä vaikutti aiheen valintaan. Aihe valittiin yhteistyössä Auta Lasta ry ja Nuorten Ystävien kanssa. Foorumin alussa vetäjät esittelivät itsensä ja nuoria ohjeistettiin kertomaan itsestään vain sen verran kuin halusivat. Aluksi määriteltiin yhdessä myös foorumin säännöt, joiden mukaan toimittiin. Yhteisen ennalta sovitun sopimuksen avulla luotiin turvallisuuden tunnetta tilanteeseen nuorelle annettiin lupa puhua kaikesta pelkäämättä seurauksia tai syyllistämistä. Jokaisen osallistujan edellytettiin sitoutuvan vaitioloon. Nuorelle on tärkeää tietää, että foorumissa puhutut asiat eivät leviä ulkopuolisille. Puhuminen oli vapaaehtoista ja foorumiin sai osallistua myös sivustaseuraajana. Tilanteesta sai halutessaan poistua ilman selityksiä, jotta foorumiin osallistuminen tapahtuisi matalalla kynnyksellä ja ilman etukäteen asetettua painetta. Nuoret saivat kutsun foorumeihin lastensuojeluyksiköiden kautta ja osallistuminen oli vapaaehtoista (LIITE 5.).

Opinnäytetyön prosessin eri työvaiheissa noudatettiin huolellisuutta ja aineistoa säilytettiin ja käsiteltiin luottamuksellisesti. Nuorilta hankittiin suostumusluvut ja osallistujia informoitiin foorumeiden ja opinnäytetyön tavoitteista ja tarkoituksista (LIITE 6.). Nuorten kerättiin suostumuslomakkeet ennen foorumin aloitusta. Nuorille korostettiin, että foorumin osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Foorumiin osallistujilta ei kerätty henkilötietoja tai nimilistaa, sillä osallistujien anonymiteetti haluttiin turvata. Osallistujilla oli oikeus nähdä oman kommenttinsa oikeellisuuden. Opinnäytetyön raportti on kirjattu niin, etteivät vastaajien henkilöllisyys tai muut tunnusmerkit käy ilmi.

7.3 Opinnäytetyön pohdintaa

Foorumityöskentely oli uutta meille, ja olemme kiitollisia, että saimme olla mukana alusta asti. Foorumit sujuivat mielestämme mukavasti ja jokaisella kerralla nuorilta tuli mielenkiintoisia ja oivaltavia kommentteja. Nuoret tekivät meihin vaikutuksen kypsillä ajatuksillaan. Tunnelma foorumeissa oli alkujännityksen jälkeen kiireetön, rauhallinen ja avoin. Nuoret ottivat rohkeasti ja vastavuoroisesti kantaa asioihin, jokainen sai tuoda esille ajatuksiaan ilman keskeytyksiä.

Olimme iloisia kannustavasta ja positiivisesta palautteesta, jota videomme sai. Videon oli alun perin tarkoitus olla osa vain pieni lisä Pulinaa päihteistä! -seminariesitykseemme, mutta sen hyvä vastaanotto yllätti meidät täysin. Toivomme, että video saisi näkyvyyttä ja sitä hyödynnettäisiin esimerkiksi nuoriso- ja seurakuntatyössä sekä kouluissa.

Jatkossa foorumityöskentelyä voisi kokeilla myös muokkaamalla tutkimuksen kohderyhmää tai tutkimusympäristöä. Pohdimme, kuinka vastaajan sosioekonominen asema voisi vaikuttaa saatuun aineistoon. Voisiko lukiossa opiskelevien tai maaseutu ympäristössä asuvien nuorten vastauksissa olla merkittäviä eroja samoihin tutkimuskysymyksiin? Kattavammalla otannalla saisi luonnollisesti runsaammin materiaalia hyödynnettäväksi.

Lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet ja -keinot ovat vähäiset, joten on merkityksellistä, että yhteiskunta tukee alaikäisiä, jotta he saisivat yhdenmukaisen mahdollisuuden saada äänensä kuuluville asioitaan koskevien päätösten teossa. Käytäntöjä tulisi muuttaa yhä enemmän siten, että lapset ja nuoret voivat osallistua palveluiden suunnitteluun ja kehittämiseen. Foorumeja ja työpajoja voisi olla mielekästä järjestää esimerkiksi kouluissa tai nuorisotiloissa. Nuorilla on osaamista ja luovuutta, ja heiltä voi saada tuoreita ja edistyksellisiä ideoita suunnittelutyöhön. Samalla saadaan valjastettua kaikki yhteiskunnan käytettävissä olevat resurssit hyödynnettyä.

Nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluja tulisi kohdentaa tarkemmin eritasoisten ongelmien hoidossa. Nuoret näkivät yhtenä ongelmana, että päihteettömät nuoret tutustuvat vakavasti päihderiippuvaisiin nuoriin lastensuojeluyksiköissä ja ovat siten vaarassa ajautua itsekä käyttäjiksi. Päihteitä käyttävät nuoret tulisi sijoittaa tarkoituksenmukaisiin asumisyksiköihin, joissa he saisivat oikea-aikaista apua päihteiden käytön vähentämiseen ja mahdollisiin mielenterveysongelmiin. Kevyemmän tuen tarpeessa oleville nuorille tulisi tarjota eri paikkakunnilla riittävästi matalan kynnyksen palveluja sekä kohtaamispaikkoja, joissa ammattilaiset tarjoavat nuorille apua ja tietoa.

Nuoret toivat esille myös vaihtelevia kokemuksia sijoitusyksiköiden ja sijaiskotien rangaistuksista. Yhtenäiset ja selkeät linjaukset toimijoiden välillä sekä yhdessä nuorten kanssa laaditut säännöt voisivat edesauttaa tasalaatuisten palveluiden toteutumista. Nuorilla tulisi olla myös mahdollisuus antaa säännöllisesti palautetta saamistaan palveluista.

On tärkeää, että lasten ja nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten jaksamista ja työhyvinvointia tuetaan. Laadukkaan hoidon yksi merkittävä tekijä on hoidon jatkuvuus ja henkilökunnan riittävä koulutus, jotta ammattilaisilla on mahdollista vastata nuorten päihteiden käyttäjien ja heidän perheidensä tarpeisiin. Lastensuojelu- ja päihdetyö on kuluttavaa ja asiakastilanteet voivat olla ajoin haastavia. Kuinka voisi estää ammattilaisten uupuminen ja kyynistyminen omaan työhönsä? Perheiden parissa työskentelevillä ammattilaisilla pitäisi olla uskallusta ja mielenkiintoa puuttua ongelmiin sekä tunnistaa lasten ja nuoren mahdolliset riskit

ajautua päihteiden väärinkäyttäjäksi. Aikuisetkin voivat pelätä seurauksia. Ammattilaisilla pitäisi mielestämme olla mahdollisuus esimerkiksi tehdä nimetön lastensuojeluilmoitus, mikäli se helpottaisi perheiden tilanteeseen puuttumista.

Nuorten kanssa toimiessa korostuu kasvatuksellisuus ja jalkautuva toiminta kohderyhmän omissa toimintaympäristöissä. Nuorille voisi opettaa koulussa keinoja mielenterveyden tukemiseen ja vahvistamiseen. Hyvä ja vahva itsetuntemus ja itseluottamus, sekä kyky tunnistaa omia tunteita voisivat tukea nuorta selviytymään vaikeista tilanteista ilman päihteitä.

Digitalisaatio ja sen tuomat mahdollisuudet päihteitä käyttäville ryhmille ovat yhteiskunnassamme merkittävä ja muotoaan muuttava ilmiö. Samalla se tarjoaa oivallisen keskustelukanavan myös nuorten ja päihdetyön ammattilaisten välille ja uudenlaisia työkaluja ammattilaisten käyttöön. Huumeiden käyttöä kohtaan lieventyneet asenteet, lisääntynyt sekakäyttö ja päihteiden käytön normalisointi ovat yhä nuorempien käyttäjäryhmien ongelma, jonka ratkaisemiseen tulisi kiinnittää resursseja. Nuoret viettävät aikaa internetissä ja sosiaalisessa mediassa. ”Somessa” heillä on oma kulttuuri, jossa asenteet ja alaryhmät muovautuvat. Nuoret seuraavat sosiaalisessa mediassa ihailemiaan ”tubettajia” ja ”striimaajia”, he myös saattavat samaistua seuraamiinsa tubettajiin. Voisiko nuorten suosikkitubettajia hyödyntää päihteiden vastaisessa työssä ja asenteiden muokkaajina? Päihteiden käyttöä ihannoivaa sisältöä voisi myös rajata tarkemmin alaikäisiltä nuorilta.

Päihteiden käytön saatavuuden helppous on huolestuttavaa ja aikuisten sallivassa asenteessa on mielestämme muutoksen tarvetta. Suomalaisessa juomiskulttuurissa alkoholi mielletään vahvasti kuuluvan juhliin ja viikonloppuihin. Asenteisiin vaikuttavalla kampanjoinnilla ja valistustyöllä voidaan vaikuttaa myös aikuisiin, joiden kautta nuoret saavat hankittua päihdeaineita. Pitäisikö ammattilaisten kampanjoida tai olla näkyvillä myös Tor-verkon alustoilla?

Opinnäytetyö antoi meille uutta tietoa nuorten maailmasta ja kohderyhmän suhtautumisesta päihteiden käyttöön. Opinnäytetyöprosessi oli haastava mutta opettavainen. Aikataulussa oli vaikea pysyä ja materiaalin työstäminen tuntui

vaikealta. Opinnäytetyön avulla oli mahdollista saavuttaa uutta ammatillista osaamista ja ymmärtää laajemmin nuorten päihteiden käytön ja lastensuojelun haasteita. Opinnäytetyön prosessi herätti meitä pohtimaan ja jäsentämään omaa arvomaailmaamme suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ja nuorten muuttuneisiin asenteisiin. Työn kautta opimme tiedostamaan omia vahvuuksiamme ja voimavarojamme tulevaisuuden terveysalan ammattilaisina. Materiaaliin paneutuminen herätti kyseenalaistamaan omia käsityksiä ja tarkastelemaan omia ammatillisia muutostarpeitamme sekä kehittämisen kohteita.

Kiitämme kaikkia opinnäytetyöprosessiimme osallistuneita tahoja hyvästä yhteistyöstä ja tuesta. Kiitokset nuorille arvokkaista ajatuksista, joita saimme foorumeissa kuulla.

LÄHTEET

- A-klinikkasäätiö. Lasinen lapsuus. Tietoa. Lapsen selviytyminen. Saatavilla 5.12.2019. <https://lasinenlapsuus.fi/tietoa/lapsen-selviytyminen>
- Ahtinen, S., Katainen, A., Kinnunen, J., Lahti, L., Lindfors, P., Myöhäinen, A., Ollila, H, Pere, L., Raisamo, S. & Rimpelä, A. (2019). Nuorten terveystapatutkimus 2019. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö sekä rahapelaaminen. Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla 5.12.2019 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161741/STM_2019_56_Nuorten_terveystapatutkimus_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Barkman, J., Inkinen, H., Isoniemi, S & Vario, P. (2017). *Muutosvoimaa! Kohti nuorten kokemusasiantuntijuutta lastensuojelussa*. Opas- ja käsikirja nro 3/2017. Pesäpuu ry.
- Eerola-Ockenström, L., Kalmari, A. & Kivirinta, M. (2010). *Kohti tutkivaa ammattikäytäntöjä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C katsauksia ja aiheistoja 17. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla 30.4.2019 https://www.diak.fi/wp-content/uploads/2017/12/Diak_Kohti_tutkivaa_ammattikaynta_opas.pdf
- Fröjd, S., Kaltiala-Heino, R., Marttunen, M., Ranta, K. & von der Pahlen, B. (2009). Nuorten ahdistuneisuus ja päihteiden käyttö. Tietoa vanhemmille ja nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80114/4f346481-ad88-43d7-8320-c5ddbfc057c1.pdf?sequence=1>
- Hakala, J. (2018). Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*.(s. 20–23). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2009). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press 2008.

- Huttunen, M. (2018). Päihde- ja huumeriippuvuus. Terveyskirjasto. Suomalainen lääkäriseura Duodecim. Saatavilla 5.12.2019. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00414
- Huttunen, M. (30.11.2018). Alkoholivieroitusoireyhtymä ("krapula"). Lääkärikirja Duodecim. Saatavilla 5.12.2019 https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00197
- Huurre, T., Marttunen, M., Strandholm, T. & Viialainen, R. (2013). Nuorten mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Tampere. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110484/THL_OPA025_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hyytiä, P. (2015). Päihteiden vaikutus kasvavan lapsen ja nuoren aivoihin. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Saatavilla: 5.12.2019 <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2015/10/duo12255>
- Jyväskylän yliopisto. Avoimet. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Menetelmäpolkuja humanisteille. (2015). Saatavilla: 30.4.2019 <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>
- Karjalainen, K., Karjalainen, K. & Salasuo, M. (2019). Tilastoraportti. Suomalaisen huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018. Saatavilla 3.3.2019 [http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137660/Suomalaisen huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018 tilastoraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137660/Suomalaisen_huumeiden_kaytto_ja_huumeasenteet_2018_tilastoraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Kuikka, M. (2015). VARPU Lapselle tukea ajoissa. Opettajat ja lastentarhanopettajat ovat avainasemassa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajina. Opettaja numero 38 B. Lastensuojelun keskusliitto. Saatavilla 5.12.2019. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Varpu-tukea-lapselle-ajoissa.pdf>
- Kylmä, J., & Juvakka, T. (2007). *Laadullinen terveystutkimus*. Helsinki: Edita. Medlineplus. Home. Health topics. Drugs and Young People. Saatavilla 16.2.2020 <https://medlineplus.gov/drugsandyoungpeople.html>
- Mieli Ry. Mielenterveyden ensiapu. Nuoren mielen ensiapu. Lasten ja nuorten päihdehoito) Saatavilla 29.3.2020

- Sosiaali- ja terveysministeriö. Ajankohtaista. Artikkelit. Ministerit: huumeiden käyttö vakava ongelmanuorten päihdekokeiluihin puututtava mahdollisimman varhain. (2019). Saatavilla 30.4.2019 https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/viranomaisten-valinen-yhteistyö-tarkeinta-huumeiden-kayton-ehkaisyssa
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Hankkeet ja säädösvalmistelu. Hanke. Varhainen puuttuminen -hankkeen johtoryhmä. (2001). Saatavilla 30.4.2019. <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM091:00/2001>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Vastuualueet. Sosiaali- ja terveystalvet. Sosiaalipalvelut. Saatavilla 30.4.2019 <https://stm.fi/paihdepalvelut>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018). Päihdetilastollinen vuosikirja 2018. Alkoholi ja huumeet. Saatavilla 5.12.2019 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137332/SVT_P%C3%A4ihdetilastollisen%20vuosikirja%202018%20%2822.1.2019%29%20web.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet. Ehkäisevä päihdetyö. Päihdekasvatus ja -valistus. Saatavilla 5.12.2019 <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdeetyo/paihdekasvatus-ja-valistus/paihdevalistuksen-tavoitteet>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet. Ehkäisevä päihdetyö. Päihdekasvatus ja -valistus. Tehokasta päihdevalistusta. Saatavilla 5.12.2019 <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdeetyo/paihdekasvatus-ja-valistus/tehokasta-paihdevalistusta>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Lapset, nuoret ja perheet. Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet. Saatavilla 30.4.2019. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen tueksi/lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Lapset, nuoret ja perheet. Peruspalvelut. Lastensuojelu Saatavilla 30.4.2019 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/ehkaiseva lastensuojelu>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? Saatavilla 30.4.2019 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Käsikirjat. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Saatavilla 30.4.2019 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>
- Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2017–2019. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla 5.12.2019. <https://minedu.fi/documents/1410845/4274093/VANUPO+FI+2017+final.pdf/92502e8e-0cd0-40f0-b097-5ef39e1d529f/VANUPO+FI+2017+final.pdf.pdf>
- Varhainen avoin yhteistyö Keski-pohjanmaan kuntien peruspalveluissa (2011). Sosiaalikallega. Saatavilla 5.12.2019 <http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/pakaste2/keski-pohjanmaa/nuppu/varhainen-avoin-yhteistoiminta/Varhainen%20puuttuminen%20esite%20A5%20vedos.pdf>
- Veturointi. Auta lasta ry. Saatavilla 30.4.2019. <http://www.autalasta.fi/veturointi/>
- Vilkka, H. (2015.) *Tutki ja kehitä*. 4. uud. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

LIITE 1. Seminaarin mainos

Miksi rangaistaan siitä, että on paha olo?

PULINAA PÄIHTEISTÄ! -SEMINAARI

Paikka: Wegelius-Sali ODL, Albertinkatu 16 Oulu

Aika: 6.11.2019 klo 9-15

Melkein puolet Oulun peruskoulun yläluokkalaisista nuorista on sitä mieltä, että huumeiden hankkiminen on Oulussa helppoa (Kouluterveyskysely 2019). Kaikkea kamaa saa myös lastensuojelulaitokseen. Sen hinta vain on kovempi, koska toimitus on hieman haastavampaa. Miten auttaa päihdekoukuun kiinni jääneitä lapsia ja nuoria? Auttaako pakko ja rajat vai ovatko ne aina rangaistus, joka tekee avun hakemisen vaikeaksi?

Pulinaa päihteistä -minifoorumeissa puhuttiin sija- ja jälkihuollossa olevien nuorten kanssa kamasta, viinasta, pilvestä ja katupaskasta, rajoista, pakoista, avusta ja tuesta. Pulinaa päihteistä -seminaarissa sukellaan päihdemaailmaan nuorten kokemusten, luentojen ja työpajojen kautta.

PULINAA PÄIHTEISTÄ! -SEMINAARI

Ohjelma

Päivän juontajana toimii Anni Vaittinen / Veturointi-toiminta, Auta Lasta ry.

9:00-9:30 Ilmoittautuminen ja aamukahvit

9:30-9:45 Tervetuloa

Elina Vihelä / ODL Hoivapalvelut Oy

9:45-10:00 Pulinaa päihteistä -minifoorumit: miksi ja miten

Kaisa Hiltunen / Nuorten Ystävät, Mervi Saloheimo ja Niina Jääskeläinen / Veturointi-toiminta, Auta Lasta ry

10:00-10:45 Ei ihminen halua luovuttaa, jos joku välittää – Nuorten ajatuksia ja kokemuksia päihteistä

Rojin Birzoi ja Mirja Jussila sekä

kommenttipuheenvuoro: Niina Jääskeläinen / Pulinaa päihteistä -työryhmä

10:45-11:00 Tauko

11:00-12:00 Aina on toivoa – Feenikslintu lentää tuhasta

Katariina Laurila

Laurila on pari- ja perheterapiaan ja nuorisopsykiatriaan erikoistunut kliininen psykologi, joka työskentelee psykologina Nokian perhekeskuksen nuorisotiimissä sekä vastaanotolla Terveystalossa. Hänellä on kokemusta nuorten ja aikuisten päihde- ja mielenterveysongelmien hoidosta sekä Yhdysvalloissa ja Suomessa. Katariina on työskennellyt lastensuojelun avohuollossa Suomessa ja Kaliforniassa Los Angelesin suurimmassa nuorten päihdekuntoutuslaitoksessa Phoenix Houseessa ja kodittomille aikuisille suunnatulla Exodus Recovery -päihdekliniikalla.

12:00-13:00 Lounas (omakustanteinen)

13:00-14:15 Työpajat

- Netti ja päihteet – netti päihteenä (Lauri Nikula / Oulun poliisilaitos ja Katariina Laurila)
- Lähiyhteisö nuoren tukena (Katja Rauhala / Verto-hanke, Nuorten Ystävät ja Oulun Kriisikeskus)
- Nuorten mielenterveys- ja päihdekuntoutuksen hyvät käytännöt (Amira Bushnaief / Nuorten Ystävät)
- Miten aikuiset oikeesti välittää? (Mervi Saloheimo / Veturointi-toiminta, Auta Lasta ry ja Pulinaa päihteistä -työryhmä)

14:15-14:45 Työpajojen kiteytys ja yhteenveto

Jaana Jokinen / Pohjois-Pohjanmaan liitto

14:45-15:00 Kahvia, teetä ja verkostoitumista tarjolla

Seminaari on ilmainen, mutta ilmoittautuminen on pakollinen. Ilmoittautumiset 31.10.2019 mennessä. Ilmoittaudu seminaariin tästä:

<https://link.webpolsurveys.com/S/8F5636D3A44BCA07>

TERVETULOA MUKAAN!

Mervi Saloheimo

mervi.saloheimo@autalasta.fi tai 044 5629 805

ps. Minulta voit kysyä lisätietoja, jos joku asia jäi mietityttämään!

LIITE 2. Nuorten viestit päättäjille

"Välittäkää lapsistanne. Älkää syyttäkö"

"Älkää kohdelko niin kun b-luokan kansalaista."

"Nuorilla on väliä! Nuorissa on tulevaisuus!"

"Ole läsnä"

"Ammattilaisen tulee näyttää aito halu auttaa"

"Auttakaa niitä nuoria oikeesti."

"Kuunnelkaa nuoria x 3"

"Koittakaa enemmän ne nykyään nuorten kanssa."

"Jos joku välittää, niin ei itse halua olla niin syvällä päihteissä."

LIITE 3. Nuorten viestit nuorille.

"Elämä on kuin vuoristorata: Aina tulee tunteita, mutta joka kerta niistä pääsee pois!"

"Kyllä sä selviit, elä luovuta. Kannattaa hakea apua jostakin vaikka tuntuu siltä ettei ketään auta. Sä oot vahva."

"Kyllä sä pystyt tähän! Ei se elämä loputtomiin päähän potki. Muistō hyvät asiat elämässä se piristää <3 <3"

"Pyydä apua kun siltä tuntuu!"

"Olet tärkeä! Sinulla on Väliä! Kaikki järjestyy!"

"Älä ota mitään mitä tarjotaan!"

"Tsemppiä! Te pystytte lopettamaan kun itse uskotte siihen <3"

LIITE 4. Pulinaa päihteistä! - minifoorumin keskustelua ohjaavat kysymykset

Mitä päihteet ovat?

Miksi nuori käyttää päihteitä?

Mikä ajaa päihteisiin?

Onko päihteitä helposti saatavilla?

Mitä tarkoittaa kohtuukäyttö?

Miten ammattilaisten tulisi puhua päihteistä?

Mikä kantaa elämässä, ettei turvaudu päihteisiin?

Mikä auttaa?

Kuka auttaa?

Mikä voi estää avun hakemisen?

Mitä avun hakeminen tarkoittaa?

Miten voi auttaa, jos nuori ei halua apua?

Miten motivaatio pysyy, ettei retkahda uudestaan?

Vaikuttaako pelko rangaistuksista tai seurauksista avun hakemiseen?

Minkälaista tukea pitää antaa, jotta nuori ei turvaudu päihteisiin?

Ei käyttöä?

Satunnainen käyttö?

Viihdekäyttö?

Kohtuukäyttö?

Ongelmakäyttö?

LIITE 5. Kutsukirje nuorille

Pulinaa Päihteistä -minifoorumi

Aika ja paikka

Mitä sinä ajattelet päihteistä? Tule kertomaan oma näkemyksesi niistä. Sinun tietosi ja kokemuksesi ovat arvokkaita ja ainutlaatuisia. Pääset samalla kuulemaan muiden nuorten ajatuksia päihteistä.

MIKSI? Haluaisimme kuulla nuorten ajatuksia päihteistä ja siitä millaista apua päihteitä käyttävä nuori tarvitsee. Nuorten ajatukset ja kokemukset voivat auttaa toisia nuoria, jotka haluavat apua päihteistä irti pääsemiseksi. Pääset kehittämään lastensuojelua ja ammattilaisten työtä.

MITÄ? Pulinaa Päihteistä -minifoorumeissa nuoret saavat mahdollisuuden jakaa ajatuksiaan päihteisiin liittyen. Minifoorumi kestää noin 2 tuntia. Tarjolla pientä naposteltavaa. Minifoorumien viestit kootaan yhteen ja välitetään päättäjille ja ammattilaisille. Nuorten viesteissä huomioidaan yksityisyyden suoja eikä kenenkään tarina tai kertoma asia ole tunnistettavissa.

KENELLE? Pulinaa Päihteistä -minifoorumi järjestetään nuorille. Nuorten ei tarvitse kertoa omista kokemuksistaan vaan päihteistä voidaan puhua yleisellä tasolla. Jokainen saa itse päättää mistä puhuu ja kuinka paljon.

KUKA? Minifoorumia vetävät ulkopuolinen tiimi, jossa on mukana aikuisia ja kokemusasiantuntijoita, joilla on kokemusta lastensuojelusta ja päihteistä. Meitä sitoo vaitiolovelvollisuus ja käsittelemme foorumeissa saamiamme tietoja luottamuksella kunnioittaen yksityisyyden suojaa.

LIITE 6. Suostumuslomake

SUOSTUMUS

Osallistuessani ____/____ pidettävään **PULINAA PÄIHTEISTÄ** -minifoorumiin sitoudun kunnioittamaan muita osallistujia kaikin tavoin keskustelun aikana. Olen luotettava kaveri siten, etten levitä muiden ajatuksia ja kokemuksia eteenpäin.

Annan suostumukseni siihen, että

Pulinaa Päihteistä -minifoorumista koostettavaa aineistoa voidaan käyttää syksyllä 2019 Oulussa pidettävässä Päihteet? -koulutusfoorumissa.]

Aineistoa voidaan käyttää myös muissa foorumikokonaisuuksista vastaavien tahojen koulutuksissa sekä kehittämistyössä.

Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijat Mirja Jussila ja Rojin Birzoi voivat käyttää foorumin aineistoa omassa sairaanhoitajaopintoihin liittyvässä opinnäytetyössään.

Olen tietoinen siitä, että aineistosta häivytetään kaikki tunnistetiedot niin, ettei minun tuottamaani tietoa voida yhdistää minuun.

Minulla on tiedossani aikuinen, jonka kanssa voin minifoorumin jälkeen käsitellä luotettavasti ja turvallisesti mieleeni tulleita ihmetyksiä ja kysymyksiä.

Paikka ja aika

Allekirjoitus

